Research Letter of Political Science
Winter 2026, Volume XXI, Number 1, pp.123-160

Research Paper

Investigating the Role of Non-Governmental Organizations (NGOs) in Electoral Participation in the Islamic Consultative Assembly Elections: A Case Study of Isfahan City (2023)

Mahin Panahi Bazargah[1] ***Seyyed Hassan Malaeke**[2] **Mir Ebrahim Seddiq**[3]

1. Ph.D. Candidate in Political Sociology, Department of Political Science and International Relations, Shah.C., Islamic Azad University, Shahreza, Iran
2. Associate Professor of Political Science, Department of Political Science and International Relations, Shah.C., Islamic Azad University, Shahreza, Iran
3. Associate Professor of Political Science, Department of Political Science and International Relations, Karaj., Islamic Azad University, Karaj, Iran

DOI: https://doi.org/10.22034/ipsa.2026.566
Receive Date: 07 May 2026
Revise Date: 08 July 2026
Accept Date: 11 July 2026

©2021 by the authors, Licensee IPSA, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Extended Abstract

Introduction

Electoral participation represents a central dimension of democratic governance and political legitimacy. Through elections, citizens obtain opportunities to influence public decision-making, evaluate political representatives, and contribute to the functioning of democratic institutions. In representative political systems, voter turnout is commonly considered an indicator of citizens' political engagement, institutional trust, and willingness to participate in public affairs. Therefore, identifying the factors that encourage or discourage electoral participation remains a major concern in political science and public policy research.

In the Islamic Republic of Iran, elections for the Islamic Consultative Assembly (Majles) hold particular importance due to the Parliament's responsibilities in legislation, executive oversight, approval of development programs, and monitoring governmental performance. Citizens' participation in parliamentary elections consequently influences both the perceived legitimacy and effectiveness of political governance. However, electoral participation is a complex phenomenon shaped by multiple social, political, cultural, economic, and psychological factors. Understanding these factors requires attention not only to formal political institutions but also to the role of civil society organizations. Previous studies have identified several determinants of political participation, including political trust, political efficacy, education, religious commitment, media exposure, social capital, civic engagement, socioeconomic conditions, and political awareness. Although these factors have received considerable scholarly attention, the contribution of civil society organizations, particularly non-governmental organizations (NGOs), to electoral participation has remained relatively underexplored in the Iranian context. NGOs represent important components of civil society because they facilitate voluntary participation, collective action, social communication, and civic education outside formal governmental structures. Through activities such as public awareness programs, advocacy, community development, and social services, NGOs create opportunities for citizens to develop civic skills, strengthen interpersonal trust, and engage with broader social networks. Consequently, NGOs may function as intermediaries connecting citizens

* **Corresponding Author:**
Seyyed Hassan Malaeke, Ph.D.
E-mail: hmalaekeh@iau.ac.ir

with political institutions and enhancing participatory capacities. This study is theoretically grounded in Political Socialization Theory, Social Capital Theory, Resource Mobilization Theory, Political Opportunity Theory, and the democratic perspectives of Robert Dahl, Sidney Verba, and Robert Putnam. These approaches collectively emphasize that participation is influenced by citizens' access to political resources, social networks, civic experiences, and perceptions of political efficacy. From this perspective, NGOs may contribute to democratic participation by increasing political awareness, strengthening trust, facilitating collective action, and providing channels for civic engagement. Isfahan provides an appropriate context for examining this relationship. As one of Iran's largest metropolitan areas, the city has numerous universities, cultural institutions, and registered NGOs active in social, environmental, educational, charitable, and community fields. Despite its strong civic characteristics, electoral participation in recent parliamentary elections has declined compared with previous periods. This situation raises important questions regarding the factors influencing citizens' willingness to participate in electoral processes. Accordingly, the main hypothesis of this study examines whether NGO activities significantly influence citizens' electoral participation in Isfahan.

Main Hypothesis

NGO activities have a significant positive effect on citizens' electoral participation in Isfahan. This study examines the effects of NGO activity type, educational programs, legal and institutional activities, reliance on NGOs, and the mediating role of political awareness in electoral participation.

Methodology

This study employed an applied quantitative cross-sectional survey design to examine the relationship between NGO activities and citizens' electoral participation in the 2023 Islamic Consultative Assembly elections in Isfahan, with a focus on the mediating role of political awareness. The statistical population consisted of NGO members in Isfahan. Using Cochran's formula at a 95% confidence level, 384 respondents were selected through proportional random sampling. Data were collected using a researcher-developed questionnaire measuring NGO activities, educational and awareness programs, reliance on NGOs, legal and institutional activities, political awareness, and electoral participation based on a five-point Likert scale. Content validity was confirmed through expert evaluation, while construct validity and reliability were assessed using confirmatory factor analysis (CFA), Cronbach's alpha, Composite Reliability (CR), and Average Variance Extracted (AVE). The proposed model was tested using Structural Equation Modeling (SEM), and the mediating effect of political awareness was examined through bootstrap analysis.

Results and Discussion

The structural equation modeling (SEM) results provided empirical support for the main hypothesis of the study, demonstrating that NGO activities significantly influence citizens' electoral participation in the Islamic Consultative Assembly elections in Isfahan. The structural model examined the direct and indirect effects of NGO activities, including the type of NGO activities, educational and awareness-building programs, legal and institutional initiatives, citizens' reliance on NGOs, and the mediating role of political awareness.

The adequacy of the proposed model was first assessed through goodness-of-fit indices. The obtained values indicated an acceptable fit between the theoretical model and empirical data. The Chi-square to degrees of freedom ratio (CMIN/df) was 1.94, suggesting an acceptable model fit. The RMSEA value was 0.049, indicating a good approximation of the model. Furthermore, the comparative fit indices demonstrated

acceptable model performance, with CFI equal to 0.90 and TLI equal to 0.89. The parsimonious fit indices also confirmed the adequacy of the model, as PNFI reached 0.67. Overall, these results indicate that the proposed conceptual framework adequately represents the relationships among NGO activities, political awareness, and electoral participation.

Table (1). The Role of NGOs in Electoral Participation: A Case Study of Isfahan City (2023)

Fit Index	Value	Interpretation
CMIN/df	1.94	Good fit
p-value	0.000	Acceptable fit
RMR	0.068	Good fit
TLI	0.89	Acceptable fit
CFI	0.90	Good fit
RMSEA	0.049	Good fit
PNFI	0.67	Good fit

The structural path analysis revealed that all dimensions of NGO activities, except the direct effect of political awareness on direct electoral participation, had statistically significant relationships with electoral participation. The type of NGO activities positively affected both direct and interactive electoral participation. Specifically, this variable explained 11.3% of the variance in direct participation and 7.0% of the variance in interactive participation. Moreover, it indirectly influenced interactive participation through political awareness, indicating that the nature and orientation of NGO activities contribute to citizens' political engagement by increasing awareness and civic understanding. Educational and awareness-building programs represented another significant predictor of electoral participation. These activities directly contributed to both forms of participation by providing citizens with political knowledge, improving civic skills, and encouraging involvement in electoral processes. The findings suggest that NGOs do not merely provide social services but also operate as educational institutions that enhance citizens' capacity for democratic engagement. Citizens' reliance on NGOs also demonstrated a significant positive effect on electoral participation. Reliance on NGOs explained 16.4% of the variance in direct participation and 30.1% of the variance in interactive participation. This finding indicates that when citizens perceive NGOs as trustworthy, effective, and responsive organizations, they are more likely to participate in political discussions, exchange political information, and engage with electoral processes. Thus, public trust in civil society organizations represents an important mechanism through which civic institutions encourage democratic involvement. The strongest effects were associated with the legal and institutional activities of NGOs. These activities explained 41% of the variance in direct electoral participation and 61% of the variance in interactive electoral participation. Furthermore, legal and institutional activities indirectly influenced participation through political awareness. This result highlights the importance of NGOs' advocacy functions, including promoting transparency, defending citizens' rights, facilitating communication between society and institutions, and encouraging lawful forms of political participation.

Table (2). Standardized Structural Path Coefficients of the Final Model

Structural Path	Standard β	SE	CR	p-value	Bootstrap SE	Result
Type of NGO activities → Direct participation	0.713	0.113	5.33	<0.001	0.116	Supported
Type of NGO activities → Interactive participation	0.831	0.173	4.80	<0.001	0.176	Supported
Education and awareness programs → Direct	0.808	0.061	7.02	<0.001	0.064	Supported

participation						
Education and awareness programs → Interactive participation	0.833	0.101	5.09	<0.001	0.104	Supported
Reliance on NGOs → Direct participation	0.302	0.001	3.91	<0.001	0.079	Supported
Reliance on NGOs → Interactive participation	0.118	0.003	2.87	0.004	0.043	Supported
Political awareness → Direct participation	0.08	0.002	1.58	0.114	0.053	Rejected
Political awareness → Interactive participation	0.154	0.012	2.90	0.004	0.055	Supported
Legal activities → Direct participation	0.78	0.09	6.08	<0.001	0.093	Supported
Legal activities → Interactive participation	0.88	0.148	4.78	<0.001	0.152	Supported

The mediating role of political awareness was also examined. The findings showed that political awareness significantly influenced interactive electoral participation, explaining 14.1% of its variance. However, its direct effect on direct electoral participation was statistically insignificant ($\beta = 0.08$, $p = 0.114$). Therefore, political awareness mainly functions as an indirect mechanism through which NGO activities promote political dialogue, information exchange, and civic interaction.

Table (3). Direct and Indirect Effects of Independent Variables on Electoral Participation

Variable	Direct Effect	Indirect Effect (through Political Awareness)	Total Effect
Type of NGO activities	0.70	0.23	0.93
Reliance on NGOs	0.301	0.000	0.301
Legal activities of NGOs	0.61	0.104	0.714
Political awareness	0.141	—	0.141

The results presented in Table 8 demonstrate that the highest total effect on electoral participation belonged to the type of NGO activities (0.93), followed by legal and institutional activities of NGOs (0.714). The indirect effects observed through political awareness confirm its mediating role in the relationship between civil society activities and electoral participation. In contrast, reliance on NGOs primarily influenced participation through direct pathways. These findings support the assumptions of Political Socialization Theory, which emphasizes that political attitudes and behaviors develop through interaction with social institutions. NGOs contribute to political socialization by organizing educational programs, civic campaigns, and community activities that increase citizens' understanding of political processes. The results are also consistent with Social Capital Theory, particularly Putnam's perspective, which highlights the importance of trust, voluntary associations, and social networks in facilitating collective action. NGOs strengthen social connections and create environments in which citizens develop greater political efficacy and willingness to participate.

Furthermore, the findings support the democratic perspectives of Dahl and Verba, who consider active citizen participation a fundamental element of democratic governance. NGOs provide channels through which citizens acquire political skills, articulate social demands, and develop confidence in their ability to influence political outcomes. Overall, the evidence indicates that NGOs perform functions beyond traditional social services. Through educational activities, legal initiatives, organizational engagement, and awareness-building programs, they contribute to strengthening political participation and improving the quality of democratic processes.

Conclusion

This study examined the influence of NGO activities on citizens' electoral participation in the 2023 Islamic Consultative Assembly elections in Isfahan. The findings confirmed the main hypothesis and demonstrated that NGOs significantly contribute to enhancing both direct and interactive forms of electoral participation. Among the examined factors, legal and institutional activities of NGOs showed the strongest direct influence, indicating that organizations involved in advocacy, transparency promotion, and citizen–institution communication play a crucial role in encouraging democratic engagement. In addition, citizens' reliance on NGOs positively affected participation, emphasizing the importance of institutional trust in strengthening civic involvement. The study also demonstrated that political awareness operates as an important mediating mechanism. Although political awareness did not significantly influence direct electoral participation, it increased interactive participation by encouraging political discussion, information exchange, and civic dialogue. Therefore, NGOs' educational and awareness-building activities should be considered long-term investments in democratic development. The findings contribute theoretically by supporting Political Socialization Theory, Social Capital Theory, Resource Mobilization Theory, and Political Opportunity Theory. Practically, they suggest that policymakers should recognize NGOs as important partners in promoting democratic participation. Creating supportive legal frameworks, encouraging cooperation between public institutions and NGOs, and strengthening civic education programs can enhance citizens' involvement in electoral processes.

Despite these contributions, the study has limitations. Since the research was conducted only in Isfahan, generalization to other regions should be approached cautiously. Additionally, the cross-sectional design limits conclusions regarding long-term causal relationships. Future studies may apply longitudinal designs, comparative approaches across provinces, or qualitative methods to further investigate the relationship between civil society organizations and political participation. In conclusion, strengthening NGOs can contribute to greater electoral participation, enhanced political legitimacy, and deeper citizen involvement in public decision-making. Developing a supportive environment for civil society organizations may therefore represent an effective strategy for promoting sustainable democratic participation in Iran.

Keywords: Electoral Participation, Non-Governmental Organizations (NGOs), Isfahan, Islamic Consultative Assembly.

Resources

Akbari, A., Heidari, N., & Bakhshaieshi Ardestani, A. (2024). Examining the Effect of Social Capital on Political Participation of Students in Ilam. *Farhang-e Ilam*, 82–83, 7–29. (In Persian)

Akbari, Z., Ahmadpour Parvizian, J., & Dargahi Jouzestani, S. A. (2016). *An Introduction to Concepts and Theories of Political and Social Participation*. Tehran: Raznehan. (In Persian)

Amiri, A. (2013). *Non-Governmental Organizations and Public Participation* (2nd ed.). Tehran: Sirvan. (In Persian)

Boulding, C. (2014). *NGOs, Political Protest, and Civil Society*. Cambridge:

Cambridge University Press. https://www.cambridge.org/core/books/ngos-political-protest-and-civil-society/1D42566DE3B74DFB7DE5FA5A666E0D25

Boulding, C., & Holzner, C. A. (2020). Community Organizations and Latin America's Poorest Citizens: Voting, Protesting, and Contacting Government. *Latin American Politics and Society*, 62(4), 98–125. https://doi.org/10.1017/LAP.2020.17

Canpolat, M. D. (2023). The Role of Non-Governmental Organizations on Participation in Political Life: The Case of the Turkish Diaspora in Germany. *Turkish Journal of Diaspora Studies*. https://doi.org/10.52241/tjds.2023.0063.

Della Porta, D., & Diani, M. (2020). *Social Movements: An Introduction* (3rd ed.). Wiley.

Ghazanfari, H. (2015). *Non-Governmental Organizations and the International Peace Process*. Tehran: Mizan Legal Foundation. (In Persian)

Hedayati, N., & Jamshidi, M. (2016). The Role and Position of Non-Governmental Organizations in Political Participation during the Presidencies of Khatami, Ahmadinejad, and Rouhani. *Political Science Quarterly*, 12(36), 125–152. (In Persian)

Jagadish, B. (2014). Strengthening the Effectiveness of Democratic Governance: Efforts by Non-Governmental Organisations. *Abhinav-National Monthly Refereed Journal of Research in Arts & Education*, 3(1), 42–52.

Jasper, J. M. (2011). Emotions and Social Movements: Twenty Years of Progress. *Emotion Review*, 3(3), 337–343.

Kosygina, K. E., & Kaminsky, V. S. (2020). The Role of Non-Commercial Organizations in Increasing the Electoral Activity of Citizens. *Social Science Insights*, 3(3), 90–111. https://doi.org/10.14258/SSI(2020)3-07

Leil Goel, L. M. (2017). Political Participation (Translated by S. A. Rahimi). Tehran: Mizan Legal Foundation.

Modarresi, M., Abtahi, S. M., & Barzegar, K. (2024). Examining Citizens' Political Participation in the 11th Parliamentary Elections in Ahvaz. *Rahyaft-e Enghelab-e Eslami*, 68, 117–144. (In Persian)

Majdinasab, M. E. (2019). *Political Participation: How and Why*. Tehran: Society of Sociologists. (In Persian)

Niazi, M., Hassanzadeh, Z., & Mohammadzadeh, M. (2020). *Political Participation: From Theory to Practice and Strategies*. Tehran: Naqd Farhang Publishing. (In Persian)

Noori, A. (2024). Analysis of Factors Affecting Political Participation in Rural

Communities: Case Study of Lenjan County. *Spatial Planning (Geography)*, 55, 85–102. (In Persian)

Parry, G., Moyser, G., & Day, N. (1992). *Political Participation and Democracy in Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.

Patnam, R. (2013). *Democracy and Civil Traditions* (Translated by M. T. Delfrouz). Tehran: Sociologists.

Rahbarqazi, M., and Noei Baghban. S.M (2022). Electoral Participation in Iran: Direct and Indirect Effects of Social Media through Liberation Values and Secularism. *Research Letter of Political Science*, 17(3), 87–116. https://doi.org/10.22034/ipsa.2022.467. (In Persian)

Saeedi, M. R. (2014). *An Introduction to Public Participation and Non-Governmental Organizations*. Tehran: SAMT. (In Persian)

Sefidi, H. (2019). *Political Awareness and Informed Voting*. Tehran: Hanoon Publishing. (In Persian)

Sharapour, Mahmoud. (2006). *Social Capital: Conceptualization, Measurement, and Policy Implications*. Sari: Publications of the Mazandaran Organization of Management and Planning. (In Persian)

Shahramnia, S.A. M., & Molaei, S. (2011). An Analysis of the Effect of Political Awareness on Electoral Participation: A Case Study of Teachers in Districts 1 and 3 of Isfahan. Research Letter of Political Science, 6(1), e139 (In Persian)

Shafiei Seifabadi, Mohsen. (2021). An Examination of the Reasons for the Decrease in Public Participation in the 2021 Elections and the Future of Citizens' Electoral Behavior: Based on Milbrath's Theory of Political Participation and Schwartz's Scenario-Writing Theory. *Research Letter of Political Science*, 16(3), 61–108. https://doi.org/10.22034/ipsa.2021.439 (In Persian)

Shayeiri, T., Jahanparvar, T., Raqami, F., & Monti, A. (2024). Electoral Behavior of Iranian Ethnic Groups and Influencing Factors: Meta-Analysis of Studies (2009–2022). *Rahbord-e Siyasi*, 29, 163–198. (In Persian)

Taghavi, Z. A. (2009). *Barriers to Women's Political Participation in Iran*. Tehran: Rasaneh Publishing. (In Persian)

Vallejo, K. (2011). NGOs, Politics, and Participation: A Critical Case Study of the Foreign Funded NGO Sector and Its Capacity to Empower Local Communities. *Reconsidering Development*, 2(1), 3. https://pubs.lib.umn.edu/index.php/reconsidering/article/download/570/564.

پژوهشنامه علوم سیاسی
زمستان ۱۴۰۴، دورهٔ ۲۱، شماره ۱، پیاپی ۸۱، صص ۱۶۰-۱۲۳

بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در مشارکت انتخاباتی مردم در دوازدهمین دوره انتخاباتی مجلس شورای اسلامی؛ مطالعه موردی شهر اصفهان ۱۴۰۲

مهین پناهی بازارگه[۱] *سیدحسن ملائکه[۲] میرابراهیم صدیق[۳]

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

۲. دانشیار علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

۳. گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

لینک گزارش نتیجه مشابهت‌یابی: https://www.samimnoor.ir/view/fa/SimilarityResult7?ItemID=45120829718/3%

20.1001.1.1735790.1404.21.1.4.8

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در مشارکت انتخاباتی مجلس شورای اسلامی در شهر اصفهان براساس نظریهٔ مشارکت سیاسی وربا و دال است. وربا، مشارکت سیاسی را رفتاری داوطلبانه برای اثرگذاری بر تصمیم‌گیری‌های عمومی، از رأی دادن تا کنش اعتراضی، تعریف کرده و دال بر تکثر قدرت و نقش گروه‌ها و نهادهای مدنی در دسترسی به حکومت تأکید می‌کند. هردو نظریه، سازمان‌های غیردولتی را ابزارهای آموزش، بسیج، و نمایندگی منافع شهروندان در مشارکت سیاسی می‌دانند. روش انجام پژوهش حاضر، کمی بوده و به شیوهٔ پیمایشی انجام شده است. جامعهٔ آماری پژوهش، شهروندان عضو سمن‌های شهر اصفهان هستند که با استفاده از فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر به‌صورت سهمیه‌ای انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه محقق‌ساخته با روایی صوری (ضریب لاوشه=۰/۷۱) و پایایی (آلفای کرونباخ بیشتر از ۰/۷) گردآوری شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که نوع فعالیت سمن‌ها با میزان (۰/۱۱۳)، اتکا به سمن (۰/۱۶۴)، اقدامات قانونی سمن‌ها (۰/۴۱)، مشارکت مستقیم را تبیین کرده‌اند. همهٔ شاخص‌های برازش مدل در سطح مطلوبی بوده و حکایت از مطلوبیت مدل تجربی و برازش آن دارند؛ بنابراین، مشارکت انتخاباتی، به‌ویژه تعاملی، حاصل تعامل سه منبع نهادی، اجتماعی، و شناختی است که در پیوند با یکدیگر می‌توانند سازوکار پایداری برای مشارکت سیاسی ایجاد کنند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۲/۱۷
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۴/۱۷
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۲۰
نوع مقاله: پژوهشی

واژگان کلیدی:
مشارکت انتخاباتی، سازمان‌های مردم‌نهاد، اصفهان، مجلس شورای اسلامی

* نویسنده مسئول:
سیدحسن ملائکه
پست الکترونیک: h.hmalaekeh@iau.ac.ir

مقدمه

مشارکت سیاسی یکی از بنیادی‌ترین مؤلفه‌های پویایی نظام‌های سیاسی و از شاخص‌های اساسی ارزیابی توسعهٔ سیاسی، حکمرانی مطلوب، و مشروعیت نظام‌های مردم‌سالار به‌شمار می‌آید. در میان شکل‌های مختلف کنشگری سیاسی، مشارکت انتخاباتی، به‌دلیل نقش تعیین‌کننده‌اش در چرخش نخبگان، انتقال نظام‌مند مطالبات جامعه به ساختار قدرت، و افزایش پاسخ‌گویی نهادهای حاکمیتی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. میزان حضور شهروندان در انتخابات، بازتابی از سطح اعتماد عمومی به نهادهای رسمی، احساس اثرگذاری فردی و جمعی، و کیفیت پیوند میان جامعهٔ مدنی و ساختار قدرت است (سعیدی، ۱۳۹۳، ۱۲). هرچه مشارکت انتخاباتی، گسترده‌تر و فراگیرتر باشد، مشروعیت نظام سیاسی تقویت می‌شود و پایداری و ثبات دموکراتیک افزایش می‌یابد. بااین‌حال، رفتار انتخاباتی شهروندان، تنها حاصل محاسبات عقلانی یا ویژگی‌های روان‌شناختی فردی نیست، بلکه در بستر شبکه‌های اجتماعی، نهادهای مدنی، و فرایندهای اجتماعی‌شدن سیاسی شکل می‌گیرد.

در جمهوری اسلامی ایران، مجلس شورای اسلامی، به‌عنوان نهاد قانون‌گذاری، نقشی محوری در تصویب قوانین، نظارت بر عملکرد دولت، و نمایندگی مطالبات اجتماعی ایفا می‌کند؛ ازاین‌رو، انتخابات مجلس، همواره یکی از مهم‌ترین عرصه‌های سنجش مشارکت سیاسی شهروندان به‌شمار می‌آید. باوجود تأکید قانون اساسی و گفتمان رسمی بر نقش مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، شواهد سال‌های اخیر نشان می‌دهد که میزان مشارکت در انتخابات مجلس، به‌ویژه در برخی کلان‌شهرها، کاهش یافته است. این روند تبیین‌های پرشماری را در ادبیات پژوهش برانگیخته است. نتایج پژوهش‌های عشایری و همکاران (۱۴۰۳)، مدرسی و همکاران (۱۴۰۳)، و ضیایی (۱۳۸۸) نشان می‌دهد که متغیرهای فردی و ساختاری پرشماری مانند سن، تحصیلات، مذهبی بودن، رضایت از زندگی، کارآمدی سیاسی، بیگانگی از سیاست، و استفاده از رسانه‌ها، بر مشارکت سیاسی تأثیرگذارند. رفتار انتخاباتی شهروندان در بستر فرایندهای اجتماعی‌شدن شکل می‌گیرد (مجدی‌نسب، ۱۳۹۸، ۳۸). افزون‌بر این، شفیعی سیف‌آبادی (۱۴۰۰)، با کاربست نظریهٔ مشارکت سیاسی میلبراث نشان داده است که فقدان احزاب و سازمان‌های میانجی زمینه‌ساز مشارکت، در کنار نارضایتی‌های معیشتی و اقتصادی، از دلایل عمدهٔ کاهش مشارکت در انتخابات سال ۱۴۰۰ بوده است. از زاویه‌ای دیگر، رهبر قاضی و نوعی باغبان (۱۴۰۰) نشان داده‌اند که دگرگونی

ارزش‌های مدنی و اعتماد به نهادهای سیاسی، رفتارهای مشارکتی را بازتعریف کرده است. در سطح محلی اصفهان نیز، شهرام‌نیا و ملائی (۱۳۹۰) در تحلیل تأثیر آگاهی سیاسی بر شرکت در انتخابات، بر نقش تعیین‌کنندهٔ آگاهی سیاسی و گروه‌های مرجع (مانند فرهنگیان) در حوزه‌های انتخابیهٔ اصفهان تأکید کرده‌اند؛ بااین‌حال، کاهش مشارکت انتخاباتی در سال‌های اخیر در شرایطی رخ داده است که از جنبهٔ نظری، وجود نهادهای مدنی فعال و ظرفیت‌های اجتماعی بالا، باید سبب تقویت مشارکت سیاسی شود. این وضعیت، نوعی ناهمخوانی میان ظرفیت‌های نهادی موجود و سطح واقعی مشارکت انتخاباتی شهروندان را نشان می‌دهد؛ ناهمخوانی‌ای که بیانگر ضرورت بررسی سازوکارهای میانجی بین ظرفیت‌های جامعهٔ مدنی و رفتار انتخاباتی شهروندان است.

در تبیین نظری مشارکت انتخاباتی، نظریه‌های گوناگون بر نقش عوامل فردی، اجتماعی، و نهادی تأکید کرده‌اند. براساس مدل منابع مدنی مشارکت سیاسی وربا، شلوزمن، و برادی[1] (۱۹۹۵)، مشارکت سیاسی، زمانی افزایش می‌یابد که شهروندان از منابع، انگیزه، و شبکه‌های بسیج‌کننده برخوردار باشند. رابرت دال (۱۹۷۱) نیز در نظریهٔ دموکراسی کثرت‌گرا، انجمن‌ها و نهادهای مدنی را میانجی انتقال مطالبات اجتماعی به نظام سیاسی و شرطِ گسترش مشارکت شهروندان می‌داند. افزون‌بر این، آلموند[2] و وربا (۱۹۶۳) در نظریهٔ جامعه‌پذیری سیاسی، شکل‌گیری نگرش‌ها، ارزش‌ها، و مهارت‌های سیاسی را محصول کارکرد نهادهای اجتماعی می‌دانند (سفیدی، ۱۳۹۸، ۱۰۴)، و پاتنام[3] (۱۹۹۳) نیز در نظریهٔ سرمایهٔ اجتماعی نشان می‌دهد که عضویت در انجمن‌های مدنی با تقویت اعتماد، هنجارهای همکاری، و شبکه‌های اجتماعی، مشارکت مدنی و سیاسی را افزایش می‌دهد. برآیند این دیدگاه‌ها آن است که مشارکت انتخاباتی، تنها پیامد ویژگی‌های فردی یا شرایط ساختاری نیست، بلکه حاصل تعامل منابع شناختی، اجتماعی، و نهادی است (شارع‌پور، ۱۳۸۵). دراین‌میان، سازمان‌های مردم‌نهاد به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعهٔ مدنی، از طریق آموزش و آگاهی‌بخشی سیاسی، تقویت سرمایهٔ اجتماعی، افزایش اعتماد عمومی، و ایجاد شبکه‌های مشارکتی، می‌توانند این منابع را به مشارکت انتخاباتی شهروندان تبدیل کنند.

1. Verba and Verba, Schlozman, and Brady
2. Almond and Verba
3. Putnam, R. D

باوجود گستردگی ادبیات پژوهش در حوزهٔ مشارکت سیاسی، بررسی‌ها نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌های داخلی بر متغیرهای کلانی مانند رضایت از عملکرد دولت، وضعیت اقتصادی، متغیرهای روان‌شناختی فردی، یا رسانه‌های مجازی تمرکز داشته‌اند؛ اما نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) به‌عنوان یک متغیر مستقل و میانجی در تبیین مشارکت انتخاباتی، به‌ویژه در سطح محلی و شهری، نادیده انگاشته شده است. سازمان‌های مردم‌نهاد، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعهٔ مدنی، در دهه‌های اخیر، جایگاه برجسته‌ای در ادبیات توسعهٔ سیاسی، حکمرانی مشارکتی، و دموکراسی به‌دست آورده‌اند. این سازمان‌ها، برخلاف احزاب سیاسی، که با هدف کسب قدرت فعالیت می‌کنند، نهادهایی داوطلبانه، غیرانتفاعی، و مستقل از دولت هستند که با سازمان‌دهی مشارکت اجتماعی، نمایندگی مطالبات شهروندان، ارتقای آگاهی عمومی، و ایجاد شبکه‌های همکاری، نقش میانجی میان دولت و جامعه را به‌عهده دارند. در ادبیات جامعه‌شناسی سیاسی، سمن‌ها، بخشی از ساختار فرصت‌های سیاسی به‌شمار می‌آیند؛ زیرا، از طریق کاهش هزینه‌های مشارکت، افزایش اعتماد اجتماعی، بسیج منابع، تقویت سرمایهٔ اجتماعی، و گسترش فرهنگ مشارکت، زمینهٔ حضور فعال شهروندان را در عرصهٔ عمومی فراهم می‌کنند. از این منظر، کارکرد سمن‌ها، تنها ارائهٔ خدمات اجتماعی یا خیریه نیست، بلکه این نهادها با تقویت اعتماد نهادی، آموزش حقوق شهروندی، افزایش احساس اثربخشی سیاسی، و ایجاد شبکه‌های ارتباطی، ظرفیت جامعه را برای مشارکت سیاسی و انتخاباتی ارتقا می‌دهند.

دوازدهمین دورهٔ انتخابات مجلس شورای اسلامی در سال ۱۴۰۲، در شرایطی برگزار شد که نرخ مشارکت انتخاباتی، به یکی از چالش‌برانگیزترین مباحث سیاسی کشور تبدیل گردید. حوزهٔ انتخابیهٔ اصفهان، به‌عنوان یکی از کلان‌شهرهای پیشرو، با جمعیتی بالغ بر دو میلیون نفر و برخورداری از پنج کرسی در مجلس، بستر مناسبی برای این تحلیل است. اصفهان، ازیک‌سو، دارای پیشینهٔ غنی در مشارکت‌های مدنی (با تقدیم ۲۱۸۰۷ شهید در جنگ تحمیلی و حضور فعال در مقاطع تاریخی) (درگاه بنیاد شهید و ایثارگران، ۱۴۰۴) و شبکهٔ گسترده‌ای از دانشگاه‌ها، مراکز فرهنگی، و سمن‌های فعال است، اما ازسوی‌دیگر، آمار مشارکت حدود ۲۸ درصدی در انتخابات مجلس یازدهم و ۳۷درصدی در مجلس دوازدهم (ایرنا، ۱۴۰۲؛ ۱۳۹۸)، گویای نوعی ایستایی و کاهش مشارکت انتخاباتی است؛ بنابراین، مسئلهٔ اساسی پژوهش حاضر این است که «سازمان‌های مردم‌نهاد در شهر اصفهان تاچه‌اندازه و از طریق چه

سازوکارهایی بر مشارکت شهروندان در انتخابات دوازدهمین دورهٔ مجلس شورای اسلامی (سال ۱۴۰۲) تأثیر گذاشته‌اند؟» ازاین‌رو، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از الگویابی معادلات ساختاری، درصدد آزمون تجربی الگویی است که نقش سازمان‌های مردم‌نهاد را از طریق ابعاد نوع فعالیت، اعتماد به سمن‌ها، اقدامات قانونی، و آگاهی سیاسی در تبیین مشارکت انتخاباتی شهروندان شهر اصفهان بررسی می‌کند. انتظار می‌رود، یافته‌های پژوهش، ضمن توسعهٔ ادبیات جامعهٔ مدنی و مشارکت سیاسی در ایران، شواهد تجربی مناسبی را برای سیاست‌گذاری در حوزهٔ تقویت نهادهای مدنی و افزایش مشارکت انتخاباتی فراهم کند.

۱. چارچوب نظری پژوهش

چارچوب نظری به‌کاررفته در این پژوهش، مبتنی بر تلفیقی از نظریه‌های کلاسیک و نوین است تا نشان دهد که سازمان‌های مردم‌نهاد چرا و چگونه بر مشارکت انتخاباتی تأثیر می‌گذارند. رابرت دال بر این نظر است که مشارکت سیاسی، فقط یک کنش فردی نیست، بلکه در جوامع مدرن از طریق نهادهای میانی‌ای مانند احزاب، انجمن‌ها، و نهادهای مدنی انجام می‌شود؛ این نهادها، به‌مثابه میانجی‌هایی در فرایند قدرت عمل می‌کنند و امکان انتقال مطالبات شهروندان را به ساختارهای رسمی فراهم می‌آورند (دال، ۱۳۹۲، ۴۳)؛ بنابراین، مشارکت سیاسی، زمانی سازوکار پایداری دارد که این نهادهای میانی فعال باشند و نقش میانجی را ایفا کنند. دال با تمایز میان مشارکت مستقیم و مشارکت تعاملی نشان می‌دهد که در جوامع پیچیده، مشارکت نه به‌گونه‌ای بی‌واسطه، بلکه از طریق سازمان‌هایی مانند احزاب، انجمن‌ها، رسانه‌ها، و نهادهای مدنی دیگر شکل می‌گیرد. این نهادها با ایفای نقش میانجی، امکان انتقال مطالبات، بسیج اجتماعی، و فعال‌سازی مشارکت را فراهم می‌کنند. از این منظر، سازمان‌های مردم‌نهاد، نوعی سازوکار نهادی برای تبدیل منابع اجتماعی به مشارکت سیاسی هستند (دال، ۱۳۹۲، ۵۸).

دانیل لرنر دراین‌باره اشاره می‌کند که فرایند نوسازی سیاسی، باعث افزایش مشارکت سیاسی می‌شود. به‌بیان روشن‌تر، در جوامع درحال‌توسعه، نوسازی می‌تواند موجب افزایش آگاهی و مشارکت مردم در امور سیاسی، ازجمله انتخابات، شود. در این چارچوب، سازمان‌های مردم‌نهاد به‌عنوان ابزارهایی برای آموزش و آگاهی‌بخشی به شهروندان، می‌توانند بر روند نوسازی مشارکتی تأثیرگذار باشند (سعیدی، ۱۳۹۳، ۸۹). افزون‌بر این، برپایهٔ «نظریهٔ

الگوی منابع مشارکت[1]» وربا و همکاران[2]، مشارکت سیاسی متکی به منابع فردی، انگیزش، و بسیج سازمانی است. در این الگو، مشارکت سیاسی، نه‌تنها با انگیزهٔ فردی یا ترجیح شخصی، توضیح داده می‌شود، بلکه با سه مؤلفهٔ بنیادین و هم‌زمان شرط‌گذار تبیین می‌شود که عبارت‌اند از: منابع[3]، تعهد روان‌شناختی[4]، و شبکه‌های بسیج[5] (وربا، برادی، و شولزمن، ۱۹۹۵). نخست، منابع مورداشاره شامل زمان آزاد، پول (درآمد)، و مهارت‌های مدنی است. مهارت‌های مدنی در الگوی وربا به توانایی‌هایی مانند ارتباط، سازمان‌دهی، سخنرانی، شرکت در جلسات مدنی، و کار جمعی اشاره دارد که برای فعالیت سیاسی مؤثر ضروری‌اند. بیشتر این مهارت‌ها در نهادهای غیرسیاسی‌ای مانند محل کار، سازمان‌های مدنی، یا مذهبی رشد می‌کنند. پژوهش‌های وربا و همکاران نشان داده است که این منابع، تأثیر فراوانی بر فعالیت‌های سیاسی گوناگون (رأی دادن، کار داوطلبانه، دادن زمان برای سیاست) دارند.

دوم، تعهد روان‌شناختی یا درگیری سیاسی به‌معنای علاقه، احساس اثرگذاری، و آگاهی سیاسی است. در الگوی وربا، برخی افراد نمی‌خواهند مشارکت کنند؛ زیرا، به‌اندازهٔ کافی، انگیزه یا احساس اثرگذاری ندارند. این بخش از الگو به‌خوبی توضیح می‌دهد که چرا بعضی افراد، به‌رغم داشتن منابع، مشارکت نمی‌کنند: چون احساس نمی‌کنند که کنش سیاسی آن‌ها تأثیر دارد یا به سیاست علاقه‌مند نیستند.

سوم، شبکه‌های بسیج یا شبکه‌های دعوت: مشارکت، اغلب هنگامی اتفاق می‌افتد که افراد از طریق دوستان، اعضای خانواده، یا سازمان‌های مدنی دعوت یا تشویق شوند. شبکه‌های اجتماعی تأثیر زیادی بر افزایش سطح مشارکت دارند؛ زیرا، اولاً افراد را به کنش فرامی‌خوانند، و ثانیاً با تعامل در این شبکه‌ها مهارت‌ها و منابع مدنی آن‌ها تقویت می‌شود (وربا، برادی، و شولزمن، ۱۹۹۵).

یکی از فرضیه‌های پژوهش که مبتنی بر ارتباط بین نوع فعالیت سمن و مشارکت انتخاباتی است، دقیقاً مربوط به بخش منابع و شبکهٔ الگو است: هنگامی‌که سمن‌ها فعال‌اند،

1. Civic Voluntarism Model
2. Verba, Schlozman & Brady
3. Resources
4. Psychological Engagement / Motivation
5. Recruitment networks

منابع مدنی (مانند زمان، مهارت) افزایش می‌یابد و شبکهٔ بسیج برای دعوت به مشارکت تقویت می‌شود، که این به‌نوبهٔ خود، مشارکت انتخاباتی را افزایش می‌دهد. همچنین، ارتباط آموزش و آگاهی‌بخشی سمن با مشارکت انتخاباتی نیز با مؤلفهٔ منابع الگوی وربا همخوانی دارد؛ زیرا، آموزش از طریق افزایش مهارت‌های مدنی و انگیزش انجام می‌شود.

آلموند و وربا (۱۹۳) در «نظریهٔ اجتماعی‌شدن سیاسی»، به فرایندهایی اشاره می‌کنند که از طریق آن‌ها افراد در معرض آموزش‌های سیاسی قرار می‌گیرند. در این نظریه، فرایند اجتماعی‌شدن سیاسی، به‌معنای یادگیری و پذیرش هنجارهای سیاسی است که سبب شکل‌گیری هویت سیاسی افراد می‌شود. این نظریه توضیح می‌دهد که رفتار سیاسی افراد، تنها محصول ترجیحات شخصی یا شرایط اقتصادی نیست، بلکه نتیجهٔ فرایند یادگیری پیوسته در طول زندگی و در زمینه‌های گوناگون اجتماعی است که دربردارندهٔ انتقال هنجارها، ارزش‌ها، و مهارت‌های سیاسی از طریق خانواده، مدرسه، همسالان، و رسانه‌ها است و به شکل‌گیری نگرش‌ها و رفتارهای سیاسی منجر می‌شود. سازمان‌های مردم‌نهاد، به‌ویژه سمن‌ها، نقش مهمی در این فرایند دارند؛ زیرا، فضای تعاملی و آموزشی‌ای فراهم می‌کنند که در آن شهروندان ارزش‌هایی مانند مشارکت جمعی، مسئولیت‌پذیری مدنی، و اثرگذاری سیاسی را تجربه و درونی می‌کنند. به‌این‌ترتیب، سمن‌ها نه‌تنها اطلاعات سیاسی را منتقل می‌کنند، بلکه مهارت‌ها و انگیزهٔ لازم را برای مشارکت در انتخابات تقویت می‌کنند. تجربهٔ مستقیم فعالیت در این سازمان‌ها باعث می‌شود که افراد در مورد اثرگذاری رأی خود، احساس توانمندی بیشتری کنند و با انگیزهٔ بالاتری در فرایندهای انتخاباتی شرکت کنند (نژادبهرام، ۱۳۹۸، ۶۳)؛ بنابراین، می‌توان گفت، هرچه نوع و کیفیت فعالیت‌های سمن گسترده‌تر و فعال‌تر باشد، افراد در معرض یادگیری سیاسی بیشتری قرار می‌گیرند و انگیزه و مهارت مشارکت آن‌ها افزایش می‌یابد. همچنین، آموزش و آگاهی‌بخشی مستقیم، فرایند اجتماعی‌شدن سیاسی را تسریع می‌کند، سبب می‌شود شهروندان بیشتری با هنجارهای مشارکتی و اهمیت رأی دادن آشنا شوند، و موجب افزایش اعتماد و انگیزه برای مشارکت در انتخابات می‌شود.

نظریهٔ نخبگان و مشارکت سیاسی بر این نکته تأکید می‌کند که تصمیمات و سیاست‌ها معمولاً توسط نخبگان گرفته می‌شود و توده‌ها کمتر در فرایند تصمیم‌گیری مشارکت دارند؛ بنابراین، در جوامع پیچیده، گروه‌های خاصی از نخبگان سیاسی و اجتماعی، نقش اصلی را در هدایت و شکل‌دهی به فرایندهای مشارکت ایفا می‌کنند. سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند به‌عنوان واسطه‌هایی

عمل کنند که توده‌ها را در فرایندهای سیاسی درگیر کرده و نخبگان را وادار کنند تا درک صحیحی از خواسته‌ها و نیازهای مردم به‌دست آورند (نیازی و همکاران، ۱۳۹۹، ۱۲۹).

«احساس اثربخشی سیاسی[1]»، به‌عنوان مفهومی مهم در نظریهٔ مشارکت سیاسی نشان‌دهندهٔ ایمان شهروندان به تأثیرگذاری رأی یا کنش سیاسی‌شان است. این مفهوم که نخستین‌بار توسط کمپبل، گورین، و میلر[2] مطرح شد، یکی از پیش‌شرط‌های ضروری مشارکت در انتخابات یا گونه‌های دیگر کنش سیاسی به‌شمار می‌آید. نظریهٔ اثربخشی سیاسی بر این باور است که میزان تمایل افراد به مشارکت سیاسی، تا حد زیادی به این احساس بستگی دارد که می‌توانند بر فرایندها و تصمیم‌گیری‌های سیاسی تأثیرگذار باشند. به‌بیان دیگر، هنگامی‌که شهروندان احساس کنند مشارکت آنان می‌تواند در شکل‌دهی به نتایج سیاسی مؤثر باشد، انگیزهٔ بیشتری برای مشارکت در فرایندهای سیاسی و انتخاباتی خواهند داشت. از این منظر، سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند با ایجاد فرصت‌هایی برای مشارکت شهروندان، افزایش آگاهی سیاسی و تقویت احساس توانمندی و تأثیرگذاری آنان، زمینه را برای افزایش مشارکت انتخاباتی فراهم کنند (سعیدی، ۱۳۹۳، ۱۱۴). همچنین، این احساس اثربخشی سیاسی را می‌توان از طریق نهادهای مدنی (مانند سازمان‌های مردم‌نهاد) بسیار تقویت کرد. به‌طور مشخص، سمن‌ها با ایجاد فضای مشارکتی، مکانی را برای گفت‌وگو، بازخورد، و فعالیت جمعی فراهم می‌کنند؛ این تعاملات مستمر میان اعضا باعث می‌شود که افراد، تجربهٔ مشارکتی موفق‌تری داشته باشند و باور کنند که حضور آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های سیاسی مهم است. چنین تجربه‌ای، سطح اثربخشی سیاسی، به‌ویژه اثربخشی داخلی، را بالا می‌برد و سبب ایجاد انگیزهٔ بیشتری برای شرکت در انتخابات می‌شود.

در نظریهٔ وظیفهٔ شهروندی مشارکت سیاسی، مشارکت سیاسی وظیفه‌ای شهروندی به‌شمار می‌آید؛ به‌بیان روشن‌تر، مشارکت، نه‌تنها حق، بلکه مسئولیت اجتماعی نیز محسوب می‌شود؛ بنابراین، لازم است که شهروندان در فرایندهای سیاسی دخالت کنند تا دموکراسی به‌درستی عمل کند. از این منظر، سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند به آموزش و تشویق شهروندان برای مشارکت در انتخابات و تصمیم‌گیری‌های سیاسی کمک کنند (اکبری و همکاران، ۱۳۹۵، ۹۹).

1. Political Efficacy
2. Campbell, Gurin & Miller

در کنار این دیدگاه‌های کلاسیک، می‌توان از نظریهٔ «سرمایهٔ اجتماعی» رابرت پاتنام نیز برای تبیین مشارکت سیاسی و انتخاباتی بهره برد. او سرمایهٔ اجتماعی را مجموعه‌ای از شبکه‌های اجتماعی، اعتماد متقابل، و هنجارهای همکاری می‌داند که افراد را قادر می‌سازد به‌گونه‌ای مؤثرتر با یکدیگر تعامل کنند و اهداف مشترک را دنبال نمایند و تأکید دارد که جوامعی که دارای سرمایه اجتماعی قوی هستند، مشارکت سیاسی بالاتری دارند زیرا شهروندان در این جامعه احساس تعلق، اعتماد و تعهد بیشتر دارند (پاتنام، ۲۰۰۰).

در نگاه پاتنام، شبکه‌های محلی (همچون انجمن‌های داوطلبانه، باشگاه‌های مدنی، سازمان‌های محلی)، نقش مهمی در ایجاد این سرمایه دارند؛ هنگامی‌که افراد در این شبکه‌ها عضو می‌شوند، با هم تعامل دارند، به یکدیگر کمک می‌کنند، و حس «ما» را توسعه می‌دهند. این تعاملات، باعث افزایش اعتماد اجتماعی می‌شود (نه‌تنها اعتماد به دوستان یا آشنایان، بلکه اعتماد به افراد غریبه در جامعه) که یکی از مؤلفه‌های اصلی سرمایهٔ اجتماعی است.

او دو نوع سرمایهٔ اجتماعی را متمایز می‌کند:

- سرمایهٔ اتصال‌دهنده[1]: شبکه‌های تنگاتنگی مانند خانواده، دوستان نزدیک، گروه‌های همبستگی قومی یا مذهبی. این نوع سرمایه، همبستگی درون‌گروهی را تقویت می‌کند؛
- سرمایهٔ پیونددهنده[2]: شبکه‌های گسترده‌تری که اعضای گروه‌های اجتماعی گوناگون را به‌هم متصل می‌کند. این نوع سرمایه، اعتماد عمومی و همکاری فرادسته‌ای را تقویت می‌کند (پاتنام، ۱۳۹۱، ۴۷).

گفتنی است، از دیدگاه پاتنام، نقش سرمایهٔ اجتماعی در مشارکت سیاسی، چندوجهی است: نخست اینکه، شبکه‌های قوی محلی (که سرمایهٔ اتصال‌دهنده را شکل می‌دهند) اعضا را دعوت به مشارکت در فعالیت‌های مدنی و سیاسی می‌کنند؛ دوم اینکه، شبکه‌های پیونددهنده، اعتماد میان گروه‌های مختلف را افزایش می‌دهد، که اجرای برنامه‌ها و طرح‌های جمعی مدنی و مشارکت انتخاباتی را آسان‌تر و مؤثرتر می‌کند؛ سوم اینکه، سطح اعتماد متقابل بالا، انگیزهٔ شرکت در تصمیم‌گیری عمومی و فعالیت سیاسی را بالا می‌برد؛ زیرا، شهروندان احساس می‌کنند که دیگران نیز به مشارکت متعهد هستند و نتایج انتخابات یا سیاست‌ها به منافع جمعی نزدیک‌تر است.

1. Bonding Social Capital
2. Bridging Social Capital

نظریهٔ پاتنام در مورد سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها)، نیز کاربردی است. سمن‌ها می‌توانند بستر شکل‌گیری و تقویت شبکه‌های مدنی باشند و با گرد هم آوردن افراد، برگزاری کارگاه‌ها، برنامه‌های محلی و فعالیت‌های داوطلبانه، سرمایهٔ اجتماعی را ایجاد کنند و گسترش دهند. این سرمایهٔ شبکه‌ای و اعتماد عمومی برآمده از فعالیت سمن‌ها، موجب می‌شود شهروندان، مشارکت بیشتری در انتخابات داشته باشند؛ زیرا، فضای مدنی تقویت‌شده، احساس تعلق و مسئولیت جمعی بیشتری ایجاد می‌کند.

در دهه‌های اخیر، پژوهش‌های مربوط به مشارکت سیاسی از تمرکز صرف بر منافع مادی و محاسبات عقلانی خارج شده و به نقش عوامل روانی‌ـاجتماعی، به‌ویژه احساسات جمعی، توجه ویژه‌ای داشته‌اند. یکی از مفاهیم کلیدی در این حوزه، «بسیج عاطفی[1]» است؛ مفهومی که تبیین می‌کند، چرا افراد در شرایطی که نمی‌توان انتظار داشت سود مادی مستقیمی از مشارکت (مانند رأی‌دهی یا حضور در فعالیت‌های مدنی) به‌دست آید، همچنان آمادهٔ مشارکت فعالانه‌اند. بسیج عاطفی به فرایندی گفته می‌شود که طی آن، احساساتی مانند امید، خشم، ترس، همبستگی، و مسئولیت اخلاقی از طریق تعاملات اجتماعی، روایت‌های جمعی، و فعالیت‌های نمادین، در افراد برانگیخته و سازمان‌دهی می‌شوند و به انگیزهٔ پایداری برای مشارکت سیاسی تبدیل می‌گردند. این چارچوب نظری، پیش‌فرضی را که مشارکت، تنها حاصل «هزینه‌ـسود عقلانی» است، به‌چالش می‌کشد و تأکید می‌کند که انسان‌ها در تصمیم‌گیری‌های سیاسی، نه‌تنها «منطق»، بلکه تجربهٔ عاطفیِ زیسته‌شده را نیز در نظر می‌گیرند (جاسپر، ۲۰۰۱).

در این راستا، سازمان‌های مردمی و شبکه‌های مدنی، نقش بنیادینی در تسهیل بسیج عاطفی ایفا می‌کنند. آن‌ها با به‌کارگیری راهبردهایی می‌توانند ریشه‌های عاطفی مشارکت را تقویت کنند و موجب شوند، رأی‌دهی یا حضور در فضای عمومی، فراتر از رفتاری موقعیتی، به یک الگوی رفتاری پایدار تبدیل شود. برخی از این راهبردها عبارت‌اند از:

ـ روایت‌سازی عاطفی: ارائهٔ روایت‌هایی دربارهٔ عدالت، بی‌عدالتی، یا فرصت‌های تاریخی که به احساسات افراد معنا می‌بخشند و آن‌ها را به‌صورت قابل‌درک و قابل‌اشتراکی بیان می‌کنند؛

1. Emotional Mobilization

ـ برگزاری برنامه‌های تعاملی: ازجمله کارگاه‌های گفت‌وگوی مدنی، جلسه‌های تبیین مسائل عمومی یا مراسم نمادینی که با هماهنگی جمعی (هم‌آوازی، حضور هم‌زمان، تعامل چهره‌به‌چهره)، «حس تعلق» و «انرژی عاطفی مشترکی» ایجاد می‌کنند؛

ـ مدیریت احساسات: تبدیل احساسات خام (مانند ترس یا ناامیدی) به انگیزه‌های سازنده (مثل آمادگی دفاع از حقوق، یا امیدِ همراه با اقدام)؛

ـ تقویت مسئولیت جمعی: تأکید بر اینکه مشارکت، تنها یک انتخاب فردی نیست، بلکه تعهدی اخلاقی به جامعه به‌شمار می‌آید.

این رویکرد، به‌ویژه هنگام وقوع بحران‌های اجتماعی یا کاهش اعتماد به سازوکارهای رسمی، اهمیت دوچندانی می‌یابد؛ زیرا، نشان می‌دهد، حتی در غیاب انگیزه‌های مادی، حضور مردم در عرصهٔ سیاسی می‌تواند از طریق فعال‌سازی عواطف مثبت و مسئولانه، حفظ یا بازسازی شود (دلا پورتا و دیانی، ۲۰۲۰). براساس آنچه مطرح شد، چارچوب نظری پژوهش حاضر بر تلفیقی از چند رویکرد نظری استوار است. نظریهٔ تکثرگرایی رابرت دال، بر نقش نهادهای میانجی جامعهٔ مدنی در انتقال مطالبات شهروندان به ساختار سیاسی تأکید می‌کند. در این چارچوب، سازمان‌های مردم‌نهاد، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای میانجی، می‌توانند بسترهای لازم را برای مشارکت سیاسی شهروندان فراهم کنند. همچنین، الگوی منابع مشارکت سیاسی وربا، برادی، و شولزمن (۱۹۹۵) بیان می‌کند که مشارکت سیاسی، تابعی از منابع فردی، انگیزش سیاسی، و شبکه‌های بسیج اجتماعی است. سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند از طریق آموزش مهارت‌های مدنی، ایجاد شبکه‌های اجتماعی، و افزایش آگاهی سیاسی این منابع را تقویت کنند.

افزون‌بر این، نظریهٔ سرمایهٔ اجتماعی پاتنام نشان می‌دهد که شبکه‌های مدنی و اعتماد اجتماعی برآمده از تعاملات اجتماعی می‌توانند زمینهٔ افزایش مشارکت سیاسی شهروندان را فراهم کنند. سازمان‌های مردم‌نهاد با ایجاد شبکه‌های همکاری و تعامل مدنی، سرمایهٔ اجتماعی جامعه را تقویت می‌کنند و درنتیجه، مشارکت انتخاباتی را افزایش می‌دهند.

۲. پیشینهٔ پژوهش

عشایری و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «مطالعهٔ رفتار انتخاباتی اقوام ایرانی و عوامل مؤثر بر آن: فراتحلیل پژوهش‌ها (۱۴۰۱-۱۳۸۸)» با استفاده از روش فراتحلیل، اندازهٔ

اثر متغیرهای گوناگون را بر رفتار انتخاباتی بررسی کرده‌اند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد که سرمایهٔ اجتماعی (۰/۲۹۹)، عوامل سیاسی (۰/۲۸۱)، رسانه‌ای (۰/۲۷۹) و قومی (۰/۲۰۲) اثر متوسط، و متغیرهای عدالت، اقتصادی، الگوی مرجع، جمعیتی، شغلی، و فرهنگی، اثر کمی بر رفتار انتخاباتی دارند. همچنین، یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که در مناطق کمترتوسعه‌یافته، میزان مشارکت انتخاباتی بالاتر است که این امر ناشی از انسجام اجتماعی، پیوندهای خویشاوندی، و ساختارهای سنتی است.

علی‌اکبری و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر سرمایهٔ اجتماعی بر مشارکت سیاسی دانشجویان شهر ایلام» به این نتیجه رسیده‌اند که بین سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت سیاسی، رابطهٔ معناداری وجود دارد. رابطهٔ اعتماد اجتماعی، هنجارهای اجتماعی، و شبکه‌های اجتماعی نیز با همهٔ ابعاد مشارکت معنادار است.

نوروزی (۱۴۰۳) نیز در پژوهشی با عنوان «تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی در جوامع روستایی (مطالعهٔ موردی شهرستان لنجان)» نشان داده است که آگاهی سیاسی، رسانه‌ها، عوامل اجتماعی، و عملکرد دولتمردان مهم‌ترین متغیرهای تبیین‌کنندهٔ مشارکت سیاسی هستند. مدل پژوهش آنان توانسته است ۹۱/۶۵ درصد از واریانس مشارکت سیاسی را تبیین کند. همچنین، ویژگی‌های فردی‌ای مانند سن، جنسیت، تأهل، و تحصیلات، رابطهٔ معناداری با رأی دادن نداشته‌اند.

شفیعی سیف‌آبادی (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی دلایل کاهش میزان مشارکت مردمی در انتخابات ۱۴۰۰ و آیندهٔ رفتار انتخاباتی شهروندان برپایهٔ نظریهٔ مشارکت سیاسی میلبراث و نظریهٔ سناریونویسی شوارتز»، فقدان نهادهای میانجی و فشارهای اقتصادی را عوامل اصلی افت مشارکت دانسته و هشدار می‌دهد که این خلأ ساختاری، کنش انتخاباتی را به‌سوی انفعال سوق داده است؛ یافته‌ای که ضرورتِ تمرکز بر سمن‌ها را به‌عنوان نهادهایی جایگزین برای پر کردن خلأ حزبی و بازیابیِ کارآمدیِ سیاسیِ شهروندان، بیش‌ازپیش برجسته می‌کند.

رهبرقاضی و نوعی باغبان (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان «مشارکت انتخاباتی در ایران: تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم رسانه‌های اجتماعی از طریق ارزش‌های رهایی و سکولاریسم» پس از بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی در جامعهٔ مدنی نشان داده‌اند که این رسانه‌ها با دگرگون کردن منابع اطلاعاتی و تغییر سطح اعتماد به نهادهای سیاسی بر رفتار انتخاباتی تأثیر می‌گذارند؛ این امر گویای آن است که سمن‌ها برای تقویت مشارکت، باید از

بسترهای ارتباطی نوین برای بازسازی اعتماد سیاسی بهره گیرند.

همچنین، حیدری و جمشیدی (۱۳۹۵)، در پژوهشی کیفی-تحلیلی، جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد را در مشارکت سیاسی، طی سه دورهٔ ریاست‌جمهوری، بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان داد که در دورهٔ اصلاحات، به‌دلیل حاکمیت گفتمان جامعهٔ مدنی و حمایت دولت، تعداد و تنوع سمن‌ها افزایش یافت. درمقابل، در دورهٔ بعدی، محدودیت‌های ساختاری و نگاه امنیتی، موجب کاهش نقش‌آفرینی نهادهای مدنی شد. یافته‌های پژوهش یادشده نشان داد، زمینهٔ سیاسی کلان، تأثیر تعیین‌کننده‌ای بر ظرفیت مشارکتی سمن‌ها دارد.

شهرام‌نیا و ملائی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «تحلیل تأثیر آگاهی سیاسی معلمان بر شرکت در انتخابات؛ مطالعهٔ موردی معلمان نواحی (۱) و (۳) اصفهان» نشان داده‌اند که آگاهی از حقوق سیاسی، به‌تنهایی، با مشارکت انتخاباتی رابطه معناداری ندارد و صرفِ داشتن دانش سیاسی لزوماً به کنش انتخاباتی منجر نمی‌شود. در مقابل، ارزیابی فرد از تأثیرگذاری و نتایج مشارکت سیاسی، نقش تعیین‌کننده‌تری در شکل‌گیری نیت و تبدیل آن به مشارکت دارد؛ بنابراین، متغیرهای نگرشی در مقایسه با سطح تحصیلات و آگاهی صرف، اهمیت بیشتری در تبیین مشارکت انتخاباتی دارند.

کنپولات[1] (۲۰۲۳) در مطالعه‌ای با عنوان «نقش سازمان‌های غیردولتی ترکیه در مشارکت سیاسی مهاجران ترک در آلمان» نشان داد که این سازمان‌ها از طریق آموزش سیاسی، استفاده از رسانه‌های اجتماعی، اطلاع‌رسانی انتخاباتی، و تسهیل فرایند رأی‌گیری توانسته‌اند مشارکت سیاسی دیاسپورای ترک را افزایش دهند. این سازمان‌ها همچنین، نقش واسطه‌ای میان مهاجران و ساختار سیاسی آلمان ایفا کرده‌اند.

کامینسکی[2] (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «تعیین نقش سازمان‌های غیرانتفاعی در افزایش فعالیت انتخاباتی شهروندان» نشان داد که فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی تأثیر مثبت و معناداری بر مشارکت انتخاباتی دارد. وی پیشنهاد کرد که نهادهای عمومی باید از ظرفیت سازمان‌های مدنی در فرایندهای انتخاباتی، به‌ویژه در بسترهای دیجیتال، بهره‌برداری کنند.

بالدینگ و هالزتر[3] (۲۰۲۰) در تحقیقی با عنوان «سازمان‌های اجتماعی و فقیرترین

1. Madina Darya Konpolat
2. Kaminsky
3. Boulding, C., & Holzner, C. A.

شهروندان آمریکای لاتین: رأی‌دادن، اعتراض و ارتباط با دولت»، با تحلیل داده‌های نظرسنجی LAPOP در ۱۸ کشور آمریکای لاتین نشان دادند که عضویت در سازمان‌های اجتماعی پیش‌بینی‌کنندهٔ قوی مشارکت سیاسی، به‌ویژه رأی دادن و اعتراض سیاسی، است. یافته‌ها بیانگر این است که سازمان‌های مدنی می‌توانند نابرابری‌های طبقاتی در مشارکت سیاسی را کاهش دهند.

والخو (۲۰۱۱) در تحلیلی انتقادی با عنوان «سازمان‌های مردم‌نهاد، سیاست و مشارکت از ظرفیت‌های مشارکتی سازمان‌های غیردولتی» نشان داد که اگرچه این نهادها شعار توانمندسازی سیاسی را مطرح می‌کنند، اما وابستگی به منابع مالی خارجی می‌تواند ظرفیت واقعی مشارکت محلی را محدود سازد.

بولدینگ[1] (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای با عنوان «نقش سازمان‌های غیردولتی در دموکراسی‌های ضعیف (مطالعهٔ موردی بولیوی)» نشان داده است که سازمان‌های مدنی می‌توانند مشارکت انتخاباتی و همچنین، گونه‌های اعتراضی مشارکت را تقویت کنند. وی تأکید می‌کند که نوع مشارکت ایجادشده توسط سمن‌ها به زمینهٔ سیاسی و کیفیت نهادهای دموکراتیک بستگی دارد.

مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که بخش چشمگیری از پژوهش‌های داخلی، مشارکت انتخاباتی را برپایهٔ متغیرهایی مانند سرمایهٔ اجتماعی، رسانه‌ها، یا ویژگی‌های فردی تحلیل کرده‌اند و نقش سازمان‌های مردم‌نهاد، به‌عنوان یکی از نهادهای میانجی جامعهٔ مدنی کمتر به‌صورت مستقیم و تجربی بررسی شده است. همچنین، بیشتر پژوهش‌های مربوط به سمن‌ها، رویکردی توصیفی یا کلان سیاسی داشته و کمتر به سنجش تجربی ابعاد مشخص فعالیت این نهادها در فرایند مشارکت انتخاباتی پرداخته‌اند. در سطح بین‌المللی نیز بیشتر مطالعات در بستر دموکراسی‌های تثبیت‌شده یا کشورهای آمریکای لاتین انجام شده‌اند که تعمیم مستقیم نتایج آن‌ها به زمینهٔ اجتماعی و نهادی ایران امکان‌پذیر نیست. افزون‌بر این، در سطح شهری، به‌ویژه در کلان‌شهر اصفهان، پژوهش تجربی مستقلی که نقش سازمان‌های مردم‌نهاد را در مشارکت انتخاباتی مجلس شورای اسلامی بررسی کرده باشد، کمتر مشاهده می‌شود؛ ازاین‌رو، پژوهش حاضر با تمرکز بر سازمان‌های مردم‌نهاد به‌عنوان متغیر مستقل، تلاش می‌کند با تفکیک ابعاد گوناگون فعالیت این نهادها و بهره‌گیری از چارچوب نظری تلفیقی مبتنی بر دیدگاه‌های دال، وربا، و پاتنام، رابطهٔ میان

1. Caro E. Bolding

فعالیت سمن‌ها و مشارکت انتخاباتی را در بستر اجتماعی شهر اصفهان و در انتخابات مجلس شورای اسلامی سال ۱۴۰۲ به‌صورت تجربی بررسی کند.

بنابر آنچه مطرح شد، فرضیه‌های پژوهش عبارت‌اند از:

۱. میان نوع فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد و مشارکت انتخاباتی شهروندان، رابطهٔ معناداری وجود دارد؛

این فرضیه به‌طور مستقیم از نظریه‌های دال و پاتنام گرفته شده است که بیان می‌کنند، فعالیت نهادهای مدنی از طریق شبکه‌سازی، ایجاد هنجارهای مشارکتی، و انتقال مطالبات به ساختار سیاسی، مشارکت انتخاباتی را تقویت می‌کند. همچنین، نظریهٔ فرصت سیاسی خرد نشان می‌دهد، فعالیت‌های محلی سمن‌ها فرصت واقعی‌ای برای اثرگذاری ایجاد می‌کند و به مشارکت انتخاباتی منتهی می‌شود.

۲. میان برنامه‌های آموزشی و آگاهی‌بخشی سازمان‌های مردم‌نهاد و مشارکت انتخاباتی شهروندان رابطهٔ معناداری وجود دارد.

این فرضیه بر نظریهٔ اجتماعی‌شدن سیاسی، مدل منابع مشارکت وربا، نظریهٔ اثربخشی سیاسی، سرمایهٔ اجتماعی پاتنام، و سرمایهٔ اجتماعی دیجیتال استوار است. براساس این نظریه‌ها، آموزش سیاسی، تولید آگاهی، و تجربهٔ کنش جمعی باعث افزایش انگیزهٔ رأی دادن، تقویت اعتماد، و بسیج شهروندان می‌شود.

۳. میان اقدامات رسمی و قانونی سازمان‌های مردم‌نهاد و مشارکت انتخاباتی شهروندان، رابطهٔ معناداری وجود دارد.

این فرضیه با نظریهٔ دال دربارهٔ نقش نهادهای میانجی، نظریهٔ اعتماد، و دیدگاه‌های نوسازی نهادی مرتبط است. اقدامات رسمی سمن‌ها (بیانیه‌ها، جلسات، ارتباط با نهادهای دولتی، نظارت مدنی) سطح اعتماد به فرایند سیاسی و احساس فرصت واقعی برای تأثیرگذاری را افزایش می‌دهد، که در نظریهٔ فرصت سیاسی خرد نیز بر آن تأکید شده است.

۴. میان آگاهی سیاسی شهروندان و مشارکت انتخاباتی آنان رابطهٔ معناداری وجود دارد.

این فرضیه بر ترکیبی از نظریه‌های اجتماعی‌شدن سیاسی، اثربخشی سیاسی، سرمایهٔ اجتماعی (پاتنام)، و بسیج عاطفی استوار است. آگاهی سیاسی، احساس تأثیرگذاری، اعتماد نهادی، و درک فرصت‌های کنش سیاسی را تقویت می‌کند و همین امر به مشارکت انتخاباتی منجر می‌شود.

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، کمی با طراحی پیمایشی ـ همبستگی و مقطعی است. هدف اصلی این مطالعه، بررسی تأثیر فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد بر مشارکت انتخاباتی شهروندان و تبیین نقش میانجی آگاهی سیاسی در آن است. داده‌ها در یک بازهٔ زمانی مشخص گردآوری شد و روابط میان متغیرها با استفاده از الگویابی معادلات ساختاری مورد تحلیل قرار گرفت. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS و AMOS استفاده شده است.

جامعهٔ آماری پژوهش شامل همهٔ افراد باسواد بالای ۲۰ سال ساکن شهر اصفهان بوده که در یکی از سازمان‌های مردم‌نهاد عضویت داشته‌اند. براساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت شهر اصفهان حدود ۱/۱۹۶/۰۰۰ نفر گزارش شده است که با حذف افراد زیر ۲۰ سال، جامعهٔ هدف تقریباً ۱/۰۵۰/۰۰۰ نفر برآورد شد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برای جوامع محدود و با در نظر گرفتن سطح اطمینان ۹۵ درصد، خطای مجاز ۵ درصد و نسبت برآوردی ۰/۵، برابر با ۳۸۴ نفر محاسبه شد. با توجه به ناهمگنی جامعه از جنبهٔ محل سکونت و میزان عضویت در سازمان‌های مردم‌نهاد، نمونه‌گیری به شیوهٔ سهمیه‌ای انجام شد تا ترکیب نمونه، بازنمایی مناسبی از جامعهٔ آماری داشته باشد.

انتخابات دوازدهمین دورهٔ مجلس شورای اسلامی در اسفند ۱۴۰۲ برگزار شد و در برخی حوزه‌های انتخابیه، که هیچ‌یک از نامزدها موفق به کسب حدنصاب لازم نشدند، مرحلهٔ دوم انتخابات در اردیبهشت ۱۴۰۳ برگزار گردید. با توجه به اینکه مرحلهٔ اصلی انتخابات و بخش عمدهٔ فرایندهای تبلیغاتی، رقابت‌های انتخاباتی، و بسیج اجتماعی در اسفند ۱۴۰۲ صورت گرفته است، در این پژوهش، سال ۱۴۰۲ به‌عنوان مبنای زمانی تحلیل مشارکت انتخاباتی در نظر گرفته شده است.

ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامهٔ محقق‌ساخته بود که براساس چارچوب نظری پژوهش طراحی شد. این پرسش‌نامه، سازه‌های اصلی پژوهش، شامل فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد، اقدامات رسمی و قانونی، فعالیت‌های آموزشی و آگاهی‌بخش، آگاهی سیاسی و مشارکت انتخاباتی را اندازه‌گیری می‌کرد. همهٔ گویه‌ها با استفاده از طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) سنجیده شد و نمرهٔ هر سازه از طریق میانگین گویه‌های مربوط به آن محاسبه گردید. تکمیل پرسش‌نامه به‌طور متوسط، بین ۱۵ تا ۲۰ دقیقه زمان می‌برد. پیش از اجرای اصلی، پرسش‌نامه با مشارکت ۳۰ نفر به‌صورت آزمایشی اجرا شد و براساس نتایج این

پیش‌آزمون، اصلاحات لازم در بیان و ترتیب پرسش‌ها انجام گرفت.

برای بررسی روایی محتوا، از شاخص نسبت روایی محتوایی (CVR) استفاده شد. در این مرحله، هشت نفر از متخصصان حوزهٔ مربوطه، گویه‌های پرسش‌نامه را از نظر ضرورت ارزیابی کردند. با توجه به تعداد خبرگان، حداقل مقدار قابل‌قبول CVR برابر با ۰/۷۵ در نظر گرفته شد و گویه‌هایی که امتیاز لازم را کسب نکردند، حذف شدند.

پایایی ابزار با استفاده از آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی ارزیابی شد. نتایج نشان داد، مقدار آلفای کرونباخ همهٔ سازه‌ها، بیش از ۰/۷ است که بیانگر انسجام درونی مناسب گویه‌هاست. همچنین، مقادیر پایایی ترکیبی نیز در سطح قابل‌قبولی بود. برای بررسی روایی همگرا، بارهای عاملی استاندارد، و میانگین واریانس استخراج‌شده محاسبه شد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد، بارهای عاملی در سطح مطلوب و معناداری قرار دارند و مقدار میانگین واریانس استخراج‌شده برای سازه‌ها بیش از ۰/۵ است؛ بنابراین، روایی همگرایی ابزار، تأیید شد.

جدول شمارهٔ (۱). نتایج تحلیل عاملی پرسش‌نامه

سازه	گویه	بار عاملی استاندارد	مقدار t	سطح معناداری
مشارکت مستقیم	آیا تاکنون در انتخابات مجلس شورای اسلامی شرکت کرده‌اید؟	۰/۷۸	۹/۴۵	***
	آیا در آخرین انتخابات مجلس شورای اسلامی رأی داده‌اید؟	۰/۸۱	۱۰/۱۲	***
مشارکت تعاملی	میزان علاقهٔ شما به پیگیری اخبار و مسائل سیاسی مربوط به انتخابات شورای اسلامی چقدر است؟	۰/۷۲	۸/۵۶	***
	چقدر در جلسهٔ سیاسی علنی آنلاین یا مجازی شرکت می‌کنید؟	۰/۷۶	۹/۱۱	***
	آیا تابه‌حال به عضویت یا لایک کردن صفحهٔ فیس‌بوکی، تلگرامی، یا اینستاگرامی برای حمایت از کاندیدای مجلس شورای اسلامی اقدام کرده‌اید؟	۰/۷۴	۸/۹۲	***
	آیا به تشویق یا ترغیب کسی به شرکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی یا حمایت از کاندیدای خاصی از طریق اینترنت یا فضای مجازی پرداخته‌اید؟	۰/۷۹	۹/۸۴	***
	آیا در جلسه یا مباحثهٔ سیاسی غیررسمی (بدون اعلان عمومی) مربوط به انتخابات شورای اسلامی شرکت کرده‌اید؟	۰/۶۸	۷/۹۵	***
	آیا حمایت مالی برای تبلیغات کاندیدای خاص کرده‌اید؟	۰/۷۰	۸/۲۱	***
اتکا به سمن	عضویت شما در سازمان غیردولتی (سمن) چگونه است؟	۰/۷۷	۹/۰۲	***
	شما هرچند وقت یک‌بار در فعالیت‌های سمنی که عضو هستید شرکت می‌کنید؟	۰/۷۳	۸/۶۷	***
	آیا تاکنون در فعالیت‌های یک سازمان مردم‌نهاد مشارکت کرده‌اید؟	۰/۸۰	۹/۹۴	***
	در صورت بروز بحران اجتماعی، به سمن‌ها برای کمک‌رسانی اعتماد دارم.	۰/۶۹	۷/۸۸	***
	سمن‌ها فاقد شفافیت مالی هستند و نمی‌توان به آن‌ها اعتماد کرد.	۰/۷۵	۹/۱۰	***
	سمن‌ها بهتر از برخی نهادهای رسمی، نیازهای واقعی مردم را	۰/۷۱	۸/۳۴	***

	می‌شناسند.			
	سمن‌ها بیشتر برای جلب حمایت مالی فعالیت می‌کنند تا خدمت‌رسانی واقعی.	۰/۸۲	۱۰/۲۱	***
	بسیاری از سمن‌ها با اهداف پنهان سیاسی یا اقتصادی فعالیت می‌کنند.	۰/۷۸	۹/۶۷	***
	سمن‌ها معمولاً نفوذ و قدرت لازم را برای تغییرات واقعی ندارند.	۰/۷۶	۹/۲۵	***
	به سمن‌ها بیشتر از نهادهای دولتی برای پیگیری مطالباتم اعتماد دارم.	۰/۷۴	۸/۹۳	***
نوع فعالیت سمن	سمن‌های خیریه، سمن‌های فعال در حوزهٔ محیط‌زیستی، سمن‌های فعال در حوزهٔ آموزشی، سمن‌های فعال در حوزهٔ زنان، سمن‌های فعال در حوزهٔ خانواده، سمن‌های فعال در امور درمانی، سمن‌های فعال در حوزه کارآفرینی	۰/۶۴	۷/۱۲	***
آموزش و آگاهی‌بخشی	سمن‌ها از طریق آموزش می‌توانند به آگاهی‌بخشی سیاسی کمک کنند.	۰/۷۹	۹/۷۶	***
	سمن‌ها از طریق حمایت از حقوق شهروندی می‌توانند به آگاهی‌بخشی سیاسی شهروندان کمک کنند.	۰/۸۳	۱۰/۴۵	***
	سمن‌ها از طریق فعالیت‌های خیریه و اجتماعی می‌توانند به آگاهی‌بخشی سیاسی شهروندان کمک کنند.	۰/۸۱	۱۰/۰۱	***
	سمن‌ها از طریق آموزش می‌توانند به آگاهی‌بخشی سیاسی کمک کنند	۰/۷۷	۹/۱۸	***
	سمن‌ها از طریق حمایت از حقوق شهروندی می‌توانند به آگاهی‌بخشی سیاسی شهروندان کمک کنند.	۰/۷۵	۸/۹۶	***
	سمن‌ها از طریق فعالیت‌های زیست‌محیطی می‌توانند به آگاهی‌بخشی سیاسی مردم کمک کنند.	۰/۷۲	۸/۴۱	***
	سمن‌ها با استفاده از رسانه‌های اجتماعی به آگاهی‌بخشی سیاسی مردم کمک می‌کنند.	۰/۶۹	۷/۹۴	***
	به‌نظر شما سمن‌ها تاچه‌حد می‌توانند در افزایش آگاهی سیاسی مردم مؤثر باشند؟	۰/۶۵	۷/۳۸	***
اقدامات رسمی و قانونی	اقدامات مدنی سمن‌ها در چارچوب اساسنامه، پیگیری مطالبات شهروندان	۰/۸۲	۱۰/۳۲	***
	برگزاری جلسات مناظره و گفت‌وگو، ارائهٔ برنامه‌های تشویقی برای مشارکت سیاسی	۰/۷۹	۹/۸۸	***
	تعامل بیشتر با گروه‌های جوانان و دانشجویان، برگزاری کارگاه‌های آموزشی	۰/۷۷	۹/۲۱	***
دانش سیاسی	آخرین دورهٔ انتخابات مجلس شورای اسلامی در چه سالی برگزار شد؟	۰/۷۳	۸/۵۲	***
	انتخابات نمایندگان مجلس هرچند سال یک‌بار برگزار می‌شود؟	۰/۷۶	۹/۱۴	***
	تعداد کرسی‌های مجلس شورای اسلامی چند تاست؟	۰/۷۱	۸/۳۳	***
	شهر اصفهان چند نماینده در مجلس شورای اسلامی دارد؟	۰/۶۸	۷/۹۱	***
	نمایندگان مجلس شورای اسلامی حداکثر تا چند دوره (در صورت اخذ اکثریت آرا) می‌توانند به‌عنوان نماینده در مجلس شورای اسلامی باشند؟	۰/۷۰	۸/۱۲	***
	وظایف نمایندگان انتخابی مجلس شورای اسلامی چیست؟	۰/۷۴	۸/۸۷	***
آگاهی مدنی-سیاسی	تا چه اندازه با حقوق و مسئولیت‌های شهروندی خود آشنایی دارید؟	۰/۸۱	۱۰/۰۵	***
	تا چه اندازه با سیاست‌ها و برنامه‌های دولت و احزاب سیاسی آشنایی دارید؟	۰/۷۸	۹/۴۷	***
	تا چه اندازه اخبار و تحلیل‌های سیاسی را پیگیری می‌کنید؟	۰/۷۵	۸/۹۲	***
	تا چه اندازه با مسائل و موضوعات مهم مدنی و اجتماعی جامعه آشنایی دارید؟	۰/۷۲	۸/۴۱	***

۴. یافته‌های پژوهش

توزیع فراوانی سن پاسخ‌گویان در این پژوهش حاکی از این است که میانگین سن پاسخ‌گویان در این پژوهش، تقریباً ۴۲ سال، حداقل سن ۲۲ و حداکثر سن ۷۸ سال است. توزیع فراوانی جنسیت پاسخ‌گویان در این پژوهش حاکی از این است که ۱۹۷ نفر (معادل ۵۱ درصد) از پاسخ‌گویان، را مردان و ۱۸۷ نفر (معادل حدود ۴۹ درصد) را زنان تشکیل می‌دهند. ۲۰۴ نفر، معادل ۵۳ درصد از پاسخ‌گویان، دارای مدرک کارشناسی هستند که بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. پس از آن، ۷۶ نفر، معادل ۲۰درصد، دارای مدرک کارشناسی ارشد، ۴۴ نفر، معادل ۱۱ درصد، دارای مدرک دیپلم، ۴۴ نفر، معادل ۱۱ درصد، دارای مدرک فوق‌دیپلم، ۱۲ نفر، معادل ۳ درصد، دارای مدرک دکتری و ۴ نفر، معادل ۱ درصد، دارای تحصیلات زیر دیپلم هستند. ۲۶۰ نفر (معادل ۶۸ درصد) از پاسخ‌گویان شاغل، ۴۷ نفر (معادل ۱۲ درصد) بازنشسته، ۳۲ نفر (معادل ۸ درصد) دانشجو، ۲۳ نفر (معادل ۶ درصد) خانه‌دار و ۲۲ نفر (معادل حدود ۶) درصد بیکار (فاقد شغل) بوده‌اند. از ۲۰۰ نفر پاسخ‌گوی شاغل که نوع شغل خود را مشخص نموده‌اند، ۶۱ نفر معادل ۳۱ درصد شغل آزاد، ۵۱ نفر معادل ۲۵ درصد مدرس (دبیر، معلم و استاد دانشگاه)، ۵۰ نفر معادل ۲۵ درصد کارمند مؤسسات خصوصی، ۲۰ نفر معادل ۱۰ درصد کارمند ادارات دولتی و ۱۰ نفر معادل ۵ درصد مدیریت مؤسسه و.. بوده‌اند. شغل وکالت و پزشک هرکدام ۲ درصد پاسخگویان را شامل می‌شود. حدو ۱۸۴ نفر پاسخگو نیز شاغل نمی باشند.. شغل وکالت و پزشکی هرکدام ۲ درصد پاسخ‌گویان را شامل می‌شود. بیش از ۷۹ درصد از پاسخ‌گویان اعلام کرده‌اند که در انتخابات مجلس شورای اسلامی شرکت کرده‌اند، درحالی‌که حدود ۲۱ درصد در این انتخابات مشارکت نداشته‌اند. همچنین، در میان افرادی که در انتخابات شرکت کرده‌اند، حدود ۴۰ درصد مشخص کرده‌اند که همواره در انتخابات مجلس شورای اسلامی حضور داشته‌اند.

سطوح مشارکت مستقیم پاسخ‌گویان در حد متوسط و سطح مشارکت تعاملی افراد، کمتر از حد متوسط بوده است. بیش از ۸۹ درصد پاسخ‌گویان، عضو دائمی سازمان‌های غیردولتی بودند و ۵۷ درصد پاسخ‌گویان، تنها در جلسات سالانهٔ سمن‌ها شرکت می‌کردند. حدود ۵۷ درصد پاسخ‌گویان، عضو سمن‌های خیریه و حمایتی (کمک به معلولان، سالمندان، خانواده‌های بی‌بضاعت و....)، ۱۵ درصد، عضو سمن‌های آموزشی و پژوهشی، ۱۳ درصد عضو سمن‌های اجتماعی (حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی...)، ۱۲ درصد عضو

سمن‌های فرهنگی (کارآفرینی، حفاظت از آثار تاریخی، و...)، و حدود ۳ درصد عضو سمن امداد و نجات بودند. توزیع فراوانی گویه‌های دیدگاه پاسخ‌گویان دربارهٔ اتکا به فعالیت‌های سمن، در حد متوسط است (۳/۲). دیدگاه پاسخ‌گویان دربارهٔ تأثیر سمن‌ها، بیش‌ازحد متوسط بوده است (۳/۴). به‌نظر پاسخ‌گویان، آگاهی‌بخشی و آموزش سمن‌ها، بیشتر از حد متوسط می‌تواند اثرگذار باشد. میانگین اکتسابی همهٔ اقدامات مدنی سمن‌ها، بیشتر از حد متوسط است (۳). دراین‌بین، برگزاری کارگاه‌های آموزشی (۳/۸)، برگزاری جلسات مناظره و گفت‌وگو (۳/۷)، و تعامل بیشتر با گروه‌های جوانان و دانشجویان (۳/۶) بالاترین میانگین را دارند.

در بخش استنباطی، به‌منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از معادلهٔ ساختاری بهره گرفته شد. پیش‌فرض ورود به بررسی، آزمون کولموگروف اسمیرنف بود که نتایج، حاکی از نرمال بودن داده‌های پژوهش بود.

ـ فرضیهٔ نخست، رابطهٔ نوع فعالیت سمن و مشارکت مردم در انتخابات را بررسی کرده است. برای آزمون این فرض، از مدل رگرسیون با متغیر پنهان استفاده شده است. نتایج (جدول شمارهٔ ۲) نشان می‌دهد، میزان رابطه در مشارکت مستقیم و تعاملی در حد بالایی بوده است؛ بنابراین، در نمونهٔ آماری، متغیر مستقل، یعنی نوع فعالیت سمن‌ها، با متغیر وابسته، یعنی مشارکت انتخاباتی مستقیم و تعاملی، رابطهٔ قوی‌ای دارد. میزان ضریب تعیین، ۰/۵۹ است؛ به‌این‌معنا که مدل مفروض، ۵۹ درصد از تغییرات متغیر مشارکت انتخاباتی را توضیح می‌دهد. در جدول شمارهٔ (۲) برای متغیر مشارکت مستقیم و نوع فعالیت برآورد غیراستاندارد ۰/۶۰۲، برآورد استاندارد ۰/۷۱۳، خطای معیار (S. E = ۰/۱۱)، و برای متغیر مشارکت تعاملی و نوع فعالیت سمن، برآورد غیراستاندارد ۰/۷۳۱، برآورد استاندارد ۰/۸۳۱، و خطای معیار (S. E = ۰/۱۷۳) است.

جدول شمارهٔ (۲). برآوردهای استاندارد و غیراستاندارد در سطح استنباطی برای بررسی رابطهٔ نوع فعالیت سمن و مشارکت مردم در انتخابات

روابط متغیرها	برآورد استاندارد؛	ضریب B	خطای معیار	سطح معناداری p-value	ضریب تعیین	نتیجه
نوع فعالیت سمن←مشارکت مستقیم	۰/۷۱۳	۰/۶۰۲	۰/۱۱۳	۰/۰۰۰۱	۰/۵۹	معنادار
نوع فعالیت سمن←مشارکت تعاملی	۰/۸۳۱	۰/۷۳۱	۰/۱۷۳	۰/۰۰۰۱		معنادار

فرضیهٔ شمارهٔ (۲) رابطهٔ بین آموزش و آگاهی‌بخشی سمن و مشارکت انتخاباتی را بررسی کرده است. برای آزمون این فرض از مدل رگرسیون با متغیر پنهان استفاده شده است. نتایج این

بررسی (جدول شمارهٔ ۳) نشان می‌دهد، میزان رابطه در مشارکت مستقیم و تعاملی در حد بالایی بوده است؛ بنابراین، در نمونهٔ آماری، متغیر مستقل، یعنی آموزش و آگاهی‌بخشی سمن، با متغیر وابسته، یعنی مشارکت انتخاباتی مستقیم و تعاملی، رابطهٔ قوی‌ای دارد. میزان ضریب تعیین مدل ۰/۶۵۳ است؛ به‌این‌معنا که مدل مفروض، ۶۵/۳ درصد از تغییرات متغیر مشارکت انتخاباتی را توضیح می‌دهد. در جدول شمارهٔ (۲) برای متغیر مشارکت مستقیم و آموزش و آگاهی‌بخشی سمن، برآورد غیراستاندارد ۰/۴۲۸، برآورد استاندارد ۰/۸۰۸، خطای معیار (S. E =۰/۰۶۱) و برای متغیر مشارکت تعاملی و نوع فعالیت سمن، برآورد غیراستاندارد ۰/۵۱۴، برآورد استاندارد ۰/۸۳۳، خطای معیار (S. E =۰/۱۰۱) است؛ به‌این‌معنا که هرچه فعالیت‌های آموزشی و آگاهی‌بخشی سمن‌ها گسترده‌تر، هدفمندتر، و مداوم‌تر باشد، احتمال حضور شهروندان در انتخابات (مشارکت مستقیم) و میزان مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های گفت‌وگومحور و تعاملی دربارهٔ انتخابات (مشارکت تعاملی) افزایش می‌یابد.

جدول شمارهٔ (۳). برآوردهای استاندارد و غیراستاندارد در سطح استنباطی برای بررسی رابطهٔ آموزش و آگاهی‌بخشی و مشارکت مردم در انتخابات

روابط متغیرها	برآورد استاندارد؛	ضریب B	خطای معیار	سطح معناداری p-value	ضریب تعیین	نتیجه
آموزش و آگاهی‌بخشی سمن—مشارکت مستقیم	۰/۸۰۸	۰/۴۲۸	۰/۰۶۱	۰/۰۰۰۱	۰/۶۵	معنادار
آموزش و آگاهی‌بخشی سمن—مشارکت تعاملی	۰/۸۳۳	۰/۵۱۴	۰/۱۰۱	۰/۰۰۰۱		معنادار

فرضیهٔ شمارهٔ (۳) رابطهٔ بین سطح آگاهی سیاسی افراد و اتکا به سمن با مشارکت در انتخابات را بررسی کرده است. این فرضیه با هدف بررسی رابطهٔ سطح آگاهی سیاسی و دانش سیاسی با اتکا به سمن‌ها و میزان مشارکت انتخاباتی (مستقیم و تعاملی) در انتخابات مجلس شورای اسلامی، طراحی و با مدل رگرسیون با متغیر پنهان آزمون شد.

نتایج به‌دست‌آمده (جدول شمارهٔ ۴) نشان می‌دهد، رابطهٔ اتکا به سمن با مشارکت تعاملی و مستقیم در حد مطلوب است و این رابطه از نظر آماری معنادار است. میزان ضریب تعیین سطح آگاهی سیاسی ۰/۰۲۹ است؛ به‌این‌معنا که مدل مفروض ۲/۹ درصد از تغییرات متغیر مشارکت انتخاباتی را توضیح می‌دهد. دانش سیاسی، ۱/۳ درصد تغییرات مشارکت انتخاباتی را تبیین کرده و اتکا به سمن نیز ۵/۴ درصد تغییرات مشارکت انتخاباتی را تبیین می‌کند.

جدول شمارهٔ (۴). برآوردهای استاندارد و غیراستاندارد در سطح استنباطی برای بررسی رابطهٔ سطح آگاهی سیاسی افراد و اتکا به سمن با مشارکت انتخاباتی

نتیجه	ضریب تعیین	سطح معناداری p-value	خطای معیار	ضریب B	برآورد استاندارد؛	روابط متغیرها
معنادار	۰/۰۲۹	۰/۰۰۴	۰/۰۱۲	۰/۰۳۶	۰/۱۵۴	سطح آگاهی سیاسی—مشارکت تعاملی
معنادار نیست		۰/۱۱۴	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۸	سطح آگاهی سیاسی—مشارکت مستقیم
معنادار	۰/۰۱۳	۰/۰۰۴	۰/۰۰۱	۰/۰۹۱	۰/۱۴۵	دانش سیاسی—مشارکت تعاملی
معنادار نیست		۰/۲۰۹	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۷۲	دانش سیاسی—مشارکت مستقیم
معنادار	۰/۰۵۴	۰/۰۰۴	۰/۰۰۳	۰/۰۰۹	۰/۱۱۸	اتکا به سمن—مشارکت تعاملی
معنادار		۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۴	۰/۳۰۲	اتکا به سمن—مشارکت مستقیم

فرضیهٔ شمارهٔ (۴)، رابطهٔ نوع اقدامات رسمی و قانونی سمن و میزان مشارکت انتخاباتی را بررسی کرده است. برای آزمون این فرض از مدل رگرسیون با متغیر پنهان استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد، بین اقدامات رسمی و قانونی سمن‌ها و هر دو بعد مشارکت انتخاباتی (مستقیم و تعاملی) رابطهٔ قوی و معناداری وجود دارد (p=۰/۰۰۰۱ <۰/۰۵). فرضیهٔ صفر رد شد و نتیجه تأیید می‌کند که اقدامات رسمی سمن‌ها بر رفتار مشارکتی شهروندان تأثیر می‌گذارد. میزان ضریب تعیین مدل ۰/۶۹ است؛ به‌این‌معنا که مدل مفروض ۶۹ درصد از تغییرات متغیر مشارکت انتخاباتی را توضیح می‌دهد که در پژوهش‌های علوم اجتماعی، عددی بسیار بالایی به‌شمار می‌آید. در جدول شمارهٔ (۵) برای متغیر مشارکت مستقیم و اقدامات سمن برآورد غیراستاندارد ۰/۵۵۳، برآورد استاندارد ۰/۷۸، خطای معیار (S. E =۰/۰۹۱) و برای متغیر مشارکت تعاملی و نوع فعالیت سمن، برآورد غیراستاندارد ۰/۷۰۷، برآورد استاندارد ۰/۸۸، خطای معیار (S. E =۰/۱۴۸) است.

جدول شمارهٔ (۵). برآوردهای استاندارد و غیراستاندارد در سطح استنباطی برای بررسی رابطهٔ نوع اقدامات رسمی، قانونی سمن و میزان مشارکت انتخاباتی

نتیجه	ضریب تعیین	سطح معناداری p-value	خطای معیار	ضریب B	برآورد استاندارد؛	روابط متغیرها
معنادار	۰/۶۹	۰/۰۰۰۱	۰/۰۹۱	۰/۵۵۳	۰/۷۸	نوع اقدامات سمن ها—مشارکت مستقیم
معنادار		۰/۰۰۰۱	۰/۱۴۸	۰/۷۰۷	۰/۸۸	نوع اقدامات سمن ها—مشارکت تعاملی

فرضیهٔ اصلی پژوهش، تأثیر سازمان‌های غیردولتی را بر مشارکت انتخاباتی شهروندان شهر اصفهان بررسی کرده است. به‌منظور تحلیل داده‌های گردآوری‌شده، در یک فضای چندمتغیره، از تدوین یک الگو برمبنای چارچوب نظری بهره گرفته‌ایم. در الگوی تدوین‌شده، مشارکت

مستقیم تعاملی افراد در انتخابات مجلس شورای اسلامی، به‌عنوان سازهٔ درونی، از اقدامات قانونی و رسمی سمن‌ها، نوع فعالیت سمن‌ها، اتکا به سمن، و سطح آگاهی سیاسی افراد، به‌عنوان متغیرهای بیرونی، تأثیر می‌پذیرد. با استفاده از شاخص‌های کلی برازش می‌توان به این پرسش پاسخ داد که صرف‌نظر از مقادیر خاص گزارش‌شده برای مؤلفه‌ها، آیا به‌طورکلی الگوی تدوین‌شده توسط داده‌های تجربی گردآوری‌شده حمایت می‌شود یا خیر.

الگوی شمارهٔ (۱). الگوی ساختاری رابطهٔ متغیرهای مستقل با مشارکت در انتخابات

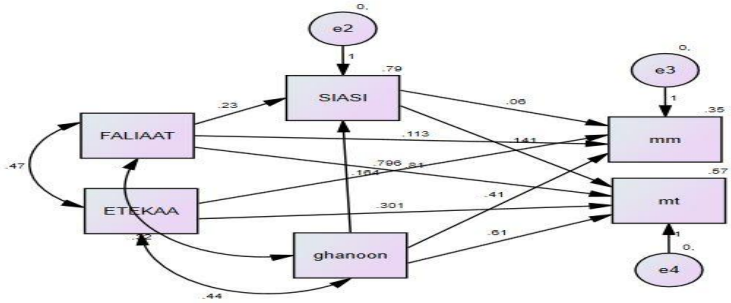

تمام شاخص‌های برازش الگو در سطح مطلوبی بوده و حکایت از مطلوبیت الگوی تجربی و برازش آن دارد.

ـ نسبت کای اسکوئر به درجهٔ آزادی (CMIN/df) ۱/۹۴ است که از وضعیت قابل‌قبولی برای الگو حکایت دارد؛

ـ شاخص ریشهٔ دوم میانگین مربعات باقی‌مانده یا RMSEA مقدار ۰/۰۵ برآورد شده که حاکی از قابل‌قبول بودن الگو است؛

ـ شاخص‌های تطبیقی، شامل شاخص برازش توکرلوئیس (TLI) برابر با ۰/۸۹ و شاخص برازش تطبیقی (CFI) برابر ۰/۹۰ است و ازآنجاکه مقادیر آن‌ها ۰/۹ است، براساس این شاخص‌ها، الگوی تدوین‌شده قابل‌قبول تلقی می‌شود.

ـ افزون‌بر شاخص‌هایی که مطرح شد، بررسی شاخص‌های مقتصد نیز برای قابل‌قبول بودن الگو ضروری به‌نظر می‌رسد. با توجه به مقدار PNFI، ۰/۶۷ و مقدار PCFI، ۰/۷۸ الگوی تدوین‌شده قابل‌قبول تلقی می‌شود. شاخص‌های تطبیقی مدل، شامل شاخص برازش توکرلوئیس (TLI)با مقدار ۰/۸۹ و شاخص برازش تطبیقی (CFI) با مقدار۰/۹ است. با توجه به اینکه مقدار قابل‌قبول این شاخص‌ها معمولاً ۰/۹ یا بیشتر درنظر گرفته می‌شود، مقدار CFI در حد قابل قبول قرار

دارد، اما مقدار TLI اندکی پایین‌تر از حد مطلوب است؛ بنابراین، نمی‌توان صرفاً براساس این دو شاخص، برازش مدل را کاملاً مطلوب ارزیابی کرد. افزون‌بر شاخص‌های تطبیقی، بررسی شاخص‌های مقتصد نیز برای ارزیابی مناسب بودن مدل ضروری است. مقدار شاخص PNFI برابر با ۰/۶۷ و مقدار شاخص PCFI برابر با ۰/۷۸ به‌دست آمده است که نشان‌دهندهٔ برازش قابل‌قبول مدل از نظر شاخص‌های مقتصد است. در بخش ساختاری مدل، نتایج نشان می‌دهد که نوع فعالیت سمن‌ها به‌طور مستقیم حدود ۰/۱۱۳ از واریانس مشارکت مستقیم و حدود ۰/۰۷ از واریانس مشارکت تعاملی انتخاباتی را تبیین می‌کند. همچنین، نوع فعالیت سمن‌ها با تأثیر ۰/۲۳ بر آگاهی سیاسی، به‌صورت غیرمستقیم بر مشارکت تعاملی انتخاباتی تأثیر می‌گذارد.همچنین، اتکا به سمن‌ها توانسته است به‌ترتیب ۰/۱۶۴ و ۰/۳۰۱ از واریانس مشارکت مستقیم و مشارکت تعاملی انتخاباتی را تبیین کند.نتایج مربوط به اقدامات قانونی سمن‌ها نیز نشان می‌دهد که این متغیر به‌طور مستقیم به‌ترتیب ۰/۴۱ و ۰/۶۱ از واریانس مشارکت مستقیم و مشارکت تعاملی انتخاباتی را تبیین می‌کند. علاوه بر این، اقدامات قانونی سمن‌ها با تأثیر ۰/۱۰۴ بر آگاهی سیاسی، به‌صورت غیرمستقیم بر مشارکت انتخاباتی اثر می‌گذارد.در نهایت، آگاهی سیاسی حدود ۰/۱۴۱ از واریانس مشارکت تعاملی انتخاباتی را تبیین می‌کند. با این حال، تأثیر آن بر مشارکت مستقیم انتخاباتی تنها ۰/۰۶ است که مقدار بسیار ناچیزی محسوب می‌شود؛ بنابراین، این مسیر از مدل حذف می‌شود.

جدول شمارهٔ (۶). برآوردهای استاندارد و غیراستاندارد در سطح استنباطی برای بررسی رابطهٔ متغیرهای مستقل با مشارکت انتخاباتی شهروندان

	شاخص‌های برازش	میزان	ملاک	تفسیر
مطلق	CMIN (آمارهٔ آزمون) (dfدرجه آزادی)	۴۶۳/۴۳۰۲ (۲۲۱۳)	CMIN/DF کمتر از ۵	برازش مطلوب
	p-value (سطح معناداری)	۰/۰۰۰	بیشتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب
	RMR (ریشه دوم میانگین مربعات خطای باقی‌مانده)	۰/۰۶۸	کمتر از قدر مطلق چهار	برازش مطلوب
تطبیقی	TLI(شاخص توکر-لویس)	۰/۸۹	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
	CFI (شاخص برازش تطبیقی)	۰/۹۰	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
مقتصد	RMSEA (ریشهٔ دوم میانگین مربعات خطای برآورد)	۰/۰۴۹	کمتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب
	PNFI (شاخص برازش مقتصد هنجارشده)	۰/۶۷	بیشتر از ۰/۵	برازش مطلوب

جدول شمارهٔ (۷). ضرایب استاندارد مسیرهای ساختاری مدل نهایی

مسیر ساختاری	β استاندارد	SE	CR	p-value	Bootstrap SE	نتیجه
نوع فعالیت سمن ⟶ مشارکت مستقیم	۰/۷۱۳	۰/۱۱۳	۵/۳۳	<0.001	۰/۱۱۶	تأیید
نوع فعالیت سمن ⟶ مشارکت تعاملی	۰/۸۳۱	۰/۱۷۳	۴/۸	<0.001	۰/۱۷۶	تأیید
آموزش و آگاهی‌بخشی ⟶ مشارکت مستقیم	۰/۸۰۸	۰/۰۶۱	۷/۰۲	<0.001	۰/۰۶۴	تأیید
آموزش و آگاهی‌بخشی ⟶ مشارکت تعاملی	۰/۸۳۳	۰/۱۰۱	۵/۰۹	<0.001	۰/۱۰۴	تأیید
اتکا به سمن ⟶ مشارکت مستقیم	۰/۳۰۲	۰/۰۰۱	۳/۹۱	<0.001	۰/۰۷۹	تأیید
اتکا به سمن ⟶ مشارکت تعاملی	۰/۱۱۸	۰/۰۰۳	۲/۸۷	۰/۰۰۴	۰/۰۴۳	تأیید
آگاهی سیاسی ⟶ مشارکت مستقیم	۰/۰۸	۰/۰۰۲	۱/۵۸	۰/۱۱۴	۰/۰۵۳	رد
آگاهی سیاسی ⟶ مشارکت تعاملی	۰/۱۵۴	۰/۰۱۲	۲/۹	۰/۰۰۴	۰/۰۵۵	تأیید
اقدامات قانونی ⟶ مشارکت مستقیم	۰/۷۸	۰/۰۹	۶/۰۸	<0.001	۰/۰۹۳	تأیید
اقدامات قانونی ⟶ مشارکت تعاملی	۰/۸۸	۰/۱۴۸	۴/۷۸	<0.001	۰/۰۱۵۲	تأیید

جدول شمارهٔ (۸). اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر مشارکت انتخاباتی

متغیر	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم (از طریق آگاهی سیاسی)	اثر کل
نوع فعالیت سمن	۰/۷	۰/۲۳	۰/۹۳
اتکا به سمن	۰/۳۰۱	۰/۰۰۰	۰/۳۰۱
اقدامات قانونی سمن	۰/۶۱	۰/۱۰۴	۰/۷۱۴
آگاهی سیاسی	۰/۱۴۱	—	۰/۱۴۱

داده‌های جدول شمارهٔ (۸) نشان می‌دهد، بیشترین اثر کل بر مشارکت انتخاباتی، مربوط به نوع فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد (۰/۹۳) است. پس‌ازآن، اقدامات قانونی سازمان‌های مردم‌نهاد با اثر کل ۰/۷۱۴ در رتبهٔ دوم قرار دارد. همچنین، بخشی از اثر نوع فعالیت و اقدامات قانونی از طریق ارتقای آگاهی سیاسی به مشارکت انتخاباتی منتقل می‌شود که بیانگر نقش میانجی آگاهی سیاسی در الگوی پژوهش است. درمقابل، اتکا به سازمان‌های مردم‌نهاد، عمدتاً اثر مستقیمی بر مشارکت انتخاباتی دارد.

نتیجه‌گیری

انتخابات در نظام‌های مردم‌سالار، نه‌تنها سازوکار اصلی انتقال قدرت سیاسی به‌شکل قانونی است، بلکه بستری برای تجلی ارادهٔ عمومی، ارتقای سرمایهٔ اجتماعی، و بازتولید مشروعیت نظام سیاسی نیز به‌شمار می‌آید. در جمهوری اسلامی ایران، انتخابات مجلس شورای اسلامی ــ به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فرایندهای دموکراتیک ــ همواره صحنهٔ حضور و رقابت جریان‌های سیاسی و نیز عرصه‌ای برای بروز و نقش‌آفرینی نهادهای مدنی و اجتماعی بوده است. در این میان، سازمان‌های مردم‌نهاد

(سمن‌ها) به‌عنوان بخش مهمی از جامعهٔ مدنی، ظرفیت‌های ویژه‌ای برای تشویق، تسهیل، و تعمیق مشارکت سیاسی شهروندان دارند؛ ظرفیتی که می‌تواند فراتر از بسیج انتخاباتی کوتاه‌مدت، به ارتقای کیفیت گفت‌وگوی عمومی، افزایش آگاهی سیاسی، و ارتقای حس تعلق و مسئولیت اجتماعی بینجامد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که رفتار انتخاباتی شهروندان در کلان‌شهر اصفهان را نمی‌توان به ترجیحات فردی، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، یا انگیزه‌های کوتاه‌مدت سیاسی فروکاست؛ بلکه این رفتار در بستری نهادی، شبکه‌ای، و ارتباطی شکل می‌گیرد. براساس نتایج الگوسازی معادلات ساختاری و برازش مطلوب الگوی پژوهش، سازمان‌های مردم‌نهاد ــ به‌عنوان نهادهای میانجی جامعهٔ مدنی ــ نقش مهمی در تبدیل ظرفیت‌های پراکندهٔ اجتماعی، شناختی، و ارتباطی شهروندان به کنش سیاسی سازمان‌یافته ایفا می‌کنند. از این منظر، سمن‌ها نه‌تنها بازیگرانی خدماتی، بلکه سازوکارهایی برای جامعه‌پذیری سیاسی، تولید اعتماد اجتماعی، و فعال‌سازی ظرفیت مشارکتی شهروندان محسوب می‌شوند. در سطح نهادی، نتایج نشان داد که اقدامات رسمی، قانونی، و شفاف سمن‌ها با تبیین بخش قابل‌توجهی از واریانس مشارکت انتخاباتی (R^2=0.69)، مهم‌ترین عامل تبیین‌کنندهٔ رفتار انتخاباتی است. همچنین، اثر مستقیم این سازوکارها بر مشارکت تعاملی (β=0.88) و مشارکت مستقیم (β=0.78) نشان می‌دهد که مشروعیت سازمانی، شفافیت عملکرد، و قانونمندی فعالیت‌های سمن‌ها می‌تواند از طریق افزایش اعتماد نهادی و کاهش احساس بی‌اثری سیاسی، زمینهٔ مشارکت بیشتر شهروندان را فراهم کند.

این یافته با دیدگاه تکثرگرایی رابرت دال و نظریه‌های نوسازی سیاسی همخوان است؛ زیرا، این رویکردها بر اهمیت نهادهای میانجی در انتقال مطالبات اجتماعی، سازمان‌دهی منافع، و ایجاد ارتباط میان جامعه و ساختار سیاسی تأکید دارند. همچنین، نتیجهٔ حاضر با یافته‌های شفیعی سیف‌آبادی (۱۴۰۰) همسو است که نشان داده است، سازمان‌های مردم‌نهاد با ایجاد مسیرهای ارتباطی میان جامعه و ساختار سیاسی، زمینهٔ افزایش اعتماد عمومی و مشارکت اجتماعی را فراهم می‌کنند. بااین‌حال، پژوهش حاضر با استفاده از روش الگوسازی معادلات ساختاری، این رابطه را از سطح توصیفی فراتر برده و سازوکارهای مشخص اثرگذاری آن، شامل شفافیت سازمانی، قانونمندی فعالیت‌ها، و تقویت احساس امنیت مشارکتی را آشکار کرده است. همچنین، نتایج این پژوهش با یافته‌های کامینسکی (۲۰۲۰) دربارهٔ نقش نهادهای مدنی در جوامعی که نهادهای میانجی سنتی‌ای مانند احزاب سیاسی، محدودیت نفوذ اجتماعی دارند، هم‌راستا است. براین‌اساس، سمن‌ها می‌توانند بخشی از خلأ نمایندگی اجتماعی را جبران کرده و با ایجاد زمینهٔ

تعامل میان شهروندان، جامعه و ساختار سیاسی، ظرفیت مشارکت سیاسی را افزایش دهند. در سطح شبکه‌ای، یافته‌ها نشان داد که ظرفیت شبکه‌سازی و نوع فعالیت سمن‌ها، بیشترین اثر کل را بر رفتار انتخاباتی دارند (β=0.93). این نتیجه، اهمیت روابط اجتماعی، پیوندهای مدنی، و تجربهٔ همکاری جمعی را در شکل‌گیری مشارکت سیاسی برجسته می‌کند. عضویت قابل‌توجه پاسخ‌گویان در سمن‌های خیریه‌ای-حمایتی (۵۷ درصد) و آموزشی (۱۵ درصد) نشان می‌دهد که فعالیت‌هایی که در ظاهر ماهیتی غیرسیاسی دارند، می‌توانند زمینهٔ تولید سرمایهٔ اجتماعی و شکل‌گیری شبکه‌های اعتماد را فراهم کنند. این یافته با نظریهٔ سرمایهٔ اجتماعی پاتنام و همچنین، نتایج بالدینگ و هالزتر (۲۰۲۰) همخوانی دارد. براساس این دیدگاه، مشارکت در شبکه‌های داوطلبانه و انجمن‌های مدنی از طریق تقویت اعتماد، هنجارهای همکاری و احساس تعلق جمعی، احتمال مشارکت سیاسی را افزایش می‌دهد. یافته حاضر ضمن تأیید این دیدگاه، نشان می‌دهد که حتی سمن‌های خیریه و آموزشی نیز می‌توانند دارای کارکرد سیاسی غیرمستقیم باشند؛ زیرا، تجربهٔ همکاری، مسئولیت اجتماعی، و تعاملات مستمر در این نهادها، منابع اجتماعی لازم را برای کنش سیاسی ایجاد می‌کند.

یافتهٔ دیگر پژوهش، تفاوت مشارکت مستقیم و مشارکت تعاملی است. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که آگاهی سیاسی و دانش سیاسی بر مشارکت تعاملی اثر معناداری دارند (به‌ترتیب β=0.154و β=0.145)؛ اما اثر آن‌ها بر مشارکت مستقیم انتخاباتی معنادار نیست. این موضوع نشان می‌دهد که افزایش اطلاعات سیاسی الزاماً به رأی دادن منجر نمی‌شود، بلکه بیشتر زمینهٔ شکل‌گیری اشکال پیچیده‌تر مشارکت مانند گفت‌وگو، بحث سیاسی، اقناع اجتماعی، و پیگیری مسائل عمومی را فراهم می‌کند. این یافته با نتایج شهرام‌نیا و ملائی (۱۳۸۹) همسو است که بر تفاوت میان انواع مشارکت سیاسی تأکید کرده‌اند. بر اساس این دیدگاه، مشارکت سیاسی، به حضور در انتخابات محدود نیست، بلکه طیفی از فعالیت‌های ارتباطی، مطالبه‌محور و مدنی را شامل می‌شود. نتایج پژوهش حاضر نیز نشان می‌دهد که دانش سیاسی، زمانی می‌تواند به کنش سیاسی فعال تبدیل شود که در بستر شبکه‌های اجتماعی و نهادهای میانجی‌ای مانند سمن‌ها قرار گیرد. از منظر جامعه‌شناسی سیاسی، این نتیجه بیانگر آن است که اطلاعات سیاسی به‌تنهایی برای تبدیل شهروندان به کنشگران سیاسی کافی نیست، بلکه باید از طریق فرایندهای اجتماعی‌ای مانند آموزش مدنی، تعامل گروهی، و افزایش احساس اثربخشی سیاسی به رفتار مشارکتی تبدیل شود. در همین راستا، یافتهٔ مربوط به اثرگذاری آموزش و آگاهی‌بخشی سمن‌ها ($R^2=0.65$) نشان می‌دهد که این

سازمان‌ها نقش حلقهٔ میانجی بین شناخت سیاسی و کنش سیاسی را ایفا می‌کنند.

در مجموع، می‌توان گفت، اثرگذاری سمن‌ها، فرایندی چندمرحله‌ای است که از مسیر اعتمادسازی نهادی، توسعهٔ شبکه‌های اجتماعی، آموزش مدنی، و تقویت احساس اثربخشی سیاسی تحقق می‌یابد؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود:

ـ با توجه به اثر فراوان سازوکارهای رسمی، قانونی، و شفافیت عملکرد سمن‌ها بر مشارکت انتخاباتی، پیشنهاد می‌شود، نهادهای مسئول، ضمن تسهیل فعالیت قانونی سمن‌ها، سازوکارهای شفافیت مالی، گزارش‌دهی عمومی، و پاسخ‌گویی سازمانی را تقویت کنند؛ زیرا، اعتماد عمومی به این نهادها، پیش‌شرط اثربخشی اجتماعی آن‌هاست؛

ـ با توجه به اثر کل فراوان ظرفیت شبکه‌سازی سمن‌ها ($\beta=0.93$) ، پیشنهاد می‌شود، برنامه‌های توسعهٔ مشارکت سیاسی، به‌جای تمرکز صرف بر دوره‌های انتخاباتی، بر تقویت شبکه‌های اجتماعی پایدار، فعالیت‌های داوطلبانه، و فرصت‌های تعامل مدنی روزمره متمرکز شود؛

ـ با توجه به نقش آموزش و آگاهی‌بخشی سمن‌ها در تبیین مشارکت شهروندان ($R^2=0.65$)، پیشنهاد می‌شود، این سازمان‌ها با همکاری نهادهای آموزشی و فرهنگی، دوره‌های آموزش شهروندی، سواد سیاسی، و مهارت‌های مشارکت مدنی را طراحی و اجرا کنند؛

ـ پیشنهاد می‌شود، سیاست‌گذاران حوزهٔ مشارکت اجتماعی، نقش سمن‌ها را به نهادهای خدمات‌رسانی محدود نکنند، بلکه آن‌ها را به‌عنوان ظرفیت‌های جامعهٔ مدنی برای افزایش اعتماد عمومی، گفت‌وگوی اجتماعی، و توسعهٔ فرهنگ مشارکت در نظر بگیرند؛

ـ میان سمن‌ها، دانشگاه‌ها و نهادهای سیاست‌گذار، ارتباط نظام‌مندی ایجاد شود تا از ظرفیت پژوهشی و تجربی این سازمان‌ها برای طراحی سیاست‌های ارتقای مشارکت سیاسی استفاده شود.

سرانجام باید گفت، پژوهش حاضر نیز همانند دیگر مطالعات علوم اجتماعی، محدودیت‌هایی داشته است؛ نخست، مقطعی بودن پژوهش، امکان استنباط علّی قطعی میان متغیرها را محدود می‌کند و انجام مطالعات طولی می‌تواند درک دقیق‌تری از روابط ارائه دهد؛ دوم، استفاده از داده‌های خودگزارشی ممکن است از سوگیری پاسخ‌دهندگان تأثیر پذیرفته باشد؛ سوم، محدود بودن جامعهٔ آماری به شهر اصفهان، تعمیم نتایج به دیگر مناطق کشور را با احتیاط همراه می‌کند. همچنین، تغییرات شرایط نهادی و سیاسی مرتبط با فعالیت سمن‌ها، از عواملی است که می‌تواند بر نتایج، اثرگذار باشد و در این پژوهش، کنترل نشده است.*

منابع

اکبری، زینب؛ احمدپور پرویزیان، جعفر؛ درگاهی جوزستانی، سیدعبدل (۱۳۹۵). درآمدی بر مفاهیم و تئوری‌های مشارکت سیاسی و اجتماعی. تهران: رازنهان.

امیری، آبتین (۱۳۹۲). سازمان‌های غیردولتی و مشارکت مردمی. تهران: سیروان. چاپ دوم.

پاتنام، روبرت (۱۳۹۲). دموکراسی و سنت‌های مدنی. ترجمهٔ محمدتقی دلفروز. تهران: جامعه‌شناسان.

حیدری، نصرت‌اله؛ جمشیدی، محسن (۱۳۹۵). نقش و جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد در مشارکت سیاسی در دوران ریاست‌جمهوری خاتمی، احمدی‌نژاد و روحانی. فصلنامهٔ تخصصی علوم سیاسی، ۱۲ (۳۶)، ۱۵۲-۱۲۵.

دال، رابرت (۱۳۹۲). تحلیل سیاسی پیشرفته. ترجمهٔ فرشاد علیخانی. تهران: جاودان خرد.

رهبرقاضی، محمودرضا؛ نوعی باغبان، سید مرتضی (۱۴۰۱). مشارکت انتخاباتی در ایران: تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم رسانه‌های اجتماعی از طریق ارزش‌های رهایی و سکولاریسم. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۷(۳)، ۱۱۶-۸۷.

doi22034/ 022.467

سعیدی، محمدرضا (۱۳۹۳). درآمدی بر مشارکت مردمی و سازمان‌های غیردولتی. تهران: انتشارات سمت.

سفیدی، هوشمند (۱۳۹۸). آگاهی سیاسی و رأی آگاهانه. تهران: نشر حانون.

شارع‌پور، محمود (۱۳۸۵). سرمایهٔ اجتماعی: مفهوم‌سازی، سنجش، و دلالت‌های سیاست‌گذاری. ساری: انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی مازندران.

شهرام‌نیا، سید امیرمسعود؛ ملائی، صابر (۱۳۹۰). تحلیل تأثیر آگاهی سیاسی معلمان بر شرکت در انتخابات؛ مطالعهٔ موردی معلمان نواحی (۱) و (۳) اصفهان. پژوهشنامهٔ علوم سیاسی۶(۱). ۱۳۹.

شفیعی سیف‌آبادی، محسن (۱۴۰۰). بررسی دلایل کاهش میزان مشارکت مردمی در انتخابات ۱۴۰۰ و آیندهٔ رفتار انتخاباتی شهروندان برپایه نظریهٔ مشارکت سیاسی میلبراث و نظریهٔ سناریونویسی شوارتز. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۶(۳)، ۱۰۸-۶۱.

doi: 10.22034/ipsa.2021.439

عشایری، طاها؛ جهان‌پرور، طاهره؛ رقمی، فائزه؛ منتی، ایوب (۱۴۰۳). مطالعهٔ رفتار انتخاباتی اقوام ایرانی و عوامل مؤثر بر آن: فراتحلیل پژوهش‌ها (۱۴۰۱-۱۳۸۸). راهبرد سیاسی، شمارهٔ ۲۹، ۱۹۸-۱۶۳.

علی‌اکبری، افسانه؛ حیدری، نصرت‌اله؛ بخشایشی اردستانی، احمد (۱۴۰۳). بررسی تأثیر سرمایهٔ اجتماعی بر مشارکت سیاسی دانشجویان شهر ایلام. فرهنگ ایلام، شمارهٔ ۸۲ و ۸۳، ۲۹-۷.

غضنفری، هنگامه (۱۳۹۴). سازمان‌های غیردولتی و فرایند صلح بین‌المللی. تهران: بنیاد حقوقی میزان.

لیل گوئل، لستر میلبرت (۱۳۹۶). مشارکت سیاسی. ترجمهٔ دکتر سید ابوالحسن رحیمی. تهران: بنیاد

حقوقی میزان.
مجدی‌نسب، محمد اسلام (۱۳۹۸). مشارکت سیاسی؛ چگونگی و چرایی. تهران: نشر جامعه‌شناسان.
مدرسی، محمد؛ ابطحی، سید مصطفی؛ برزگر، کیهان (۱۴۰۳). بررسی مشارکت سیاسی شهروندان اهوازی در یازدهمین دورهٔ انتخابات مجلس شورای اسلامی. رهیافت انقلاب اسلامی، شمارهٔ ۶۸، ۱۴۴-۱۱۷.
نژادبهرام، زهرا (۱۳۸۸). موانع مشارکت سیاسی زنان در ایران. تهران: نشر رسانش.
نیازی، محسن؛ حسن‌زاده، زهرا؛ محمدزاده، مهدی (۱۳۹۹). مشارکت سیاسی از نظریه تا عمل و استراتژی‌ها. تهران: نشر نقد فرهنگ.
نوروزی، اصغر (۱۴۰۳). تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی در جوامع روستایی (مطالعهٔ موردی شهرستان لنجان). برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، شماره ۵۵، ۱۰۲-۸۵.

Boulding, C., & Holzner, C. A. (2020). Community Organizations and Latin America's Poorest Citizens: Voting, Protesting, and Contacting Government. *Latin American Politics and Society*, 62(4), 98–125. https://doi.org/10.1017/LAP.2020.17.
Boulding, C. (2014). *NGOs, Political Protest, and Civil Society*. https://www.cambridge.org/core/books/ngos-political-protest-and-civil-society/1D42566
DE3B74DFB7DE5FA5A666E0D25.
Canpolat, M. D. (2023). The Role of Non-Governmental Organizations on Participation in Political Life: The Case of the Turkish Diaspora in Germany. *Turkish Journal of Diaspora Studies*. https://doi.org/10.52241/tjds.2023.0063
Kosygina, K. E., & Kaminsky, V. S. (2020). The Role of Non-Commercial Organizations in Increasing the Electoral Activity of Citizens. *Society and Security Insights*, 3(3), 90–111. https://doi.org/10.14258/SSI(2020)3-07.
Jagadish B. (2014). Strengthening the Effectiveness of Democratic Governance: Efforts by Non-Governmental Organisations. *Abhinav-National Monthly Refereed Journal Of Research In Arts* Education, 3(1), 42-52.
Parry, G., Moyser, G., & Day, N. (1992). *Political Participation and Democracy in Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.
Vallejo, K. (2011). *NGOs, Politics, and Participation: A Critical Case Study of the Foreign Funded NGO Sector and its Capacity to Empower Local Communities*. 2(1), 3. https://pubs.lib.umn.edu/index.php/reconsidering/article/download/570/564.